

ს ა მ ტ ნ ა ღ ო რ ე ტ მ ე შ რ ნ ე ტ ბ ა

„ მ ო შ ნ ჰ ა შ ი ე ნ ო “

მ ა რ თ ვ ი ს ბ ე ბ მ ა

2018 წელი

შინაარსი

I. სამონადირეო მეურნეობის მართვის მიზნები, ამოცანები და განვითარების სტრატეგია	4
II. ლიცენზიით განსაზღვრული ტერიტორიის ფიზიკური-გეოგრაფიული და ბიო-ეკოლოგიური დახასიათება	5
II.1 სამონადირეო მეურნეობის ადგილმდებარეობა და ფართობი	5
II.2. ტერიტორიის მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული დახასიათება	6
II.3. მცებარეული საფარი	6
სამონადირეო ტერიტორიაზე არსებული ძირითადი ტყის მცენარეული საფარი	8
საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების (მცენარეები) ნუსხა	9
II.4. ცხოველთა სამყარო	10
რეპტილიები, ქვეწარმავლები	11
ფრინველები	11
ძუძუმწოვრები	12
საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების (ცხოველთა სამყარო) ნუსხა	13
III. სანადირო ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასება	14
III.1. სავარგულების ფართობების იდენტიფიკაცია ცხოველების თითოეული სახეობისათვის შესაფერის და არაშესაფერის საბინადრო ტერიტორიების მიხედვით	14
ჰაბიტატების (სამონადირეო სავარგულების) ტიპების ექსპლიკაცია	15
III.2. სავარგულების იდენტიფიკაცია ჰაბიტატების მიხედვით, სავარგულების ეკოლოგიური და ბიოეკოლოგიურ-ეკონომიური მდგომარეობის შეფასება	16
IV. სანადირო ცხოველების რესურსების შეფასება	16
IV.1. სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრე	16
IV.2. სანადირო ცხოველების გავრცელება, განსახლება და განთავსება საბინადროდ შესაფერის სავარგულებში	17
IV.3. სანადირო ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვე შესაფერის საბინადრო სავარგულების ტერიტორიაზე და ტოპოლოგიურ ერთეულებში	21
IV.4. სანადირო ცხოველების დაცვა, აღწარმოება და სამეურნეო გამოყენება	21
IV.5. შესაფერის საბინადრო სავარგულებში მობინადრე სანადირო ცხოველების პოტენციური და ოპტიმალური რიცხოვნობა და დასახლების სიმჭიდროვე	24
IV.6. სამონადირეო მეურნეობის ბიოტექნიკური ღონისძიებები	25
გარეული ცხოველების მოპოვების კვოტები	27
V. სამონადირეო მეურნეობის ზონირება	28
VI. ცხოველთა აღრიცხვა და მონიტორინგი	28
VII. ცხოველთა დაცვისა და აღწარმოების ღონისძიებები	36
VII.1. ცხოველთა რეინტროდუქციის ან/და რესტოკინგის ღონისძიებები	36

VII.2. ბიოტექნიკური ღონისძიებები (სანადირო სახეობების საშენები, დამხმარე თავშესაფარები, ტიპი, მდებარეობა, საკვებურების მოწყობა, ცხოველთა საკვებ მცენარეთა გაშენება და სხვა)	37
VII.3. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა სახეობების დაცვის, შენარჩუნების და აღწარმოების ღონისძიებები	39
VII.4. ინვაზიური სახეობების ელიმინაციური ღონისძიებები (საჭიროების შემთხვევაში)	40
VII.5. მოქმედი ბუნებრივი და ანტროპოგენური ნეგატიური ფაქტორების და პოტენციური საფრთხეების იდენტიფიკაცია და მათი აღმოფხვრის/შერბილების ღონისძიებები	40
VIII. ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის, ენდემური და რელიქტიური სახეობების, მაღალი კონსერვაციული ღირებულების ტყეების დაცვისა და მდგრადი მართვის ღონისძიებები	41
IX. ტერიტორიის განაწილება ხანძრის საშიშროების კლასების მიხედვით, ხანძარსაწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებების ნუსხა	42
X. ინფორმაცია ტყეების სანიტარული მდგომარეობის შესახებ და გაუმჯობესების ღონისძიებები, ტყის ენტომომავენებლებით და ფიტო დაავადებების აღმოსაფხვრელად ტყის პროფილაქტიკა და სალიკვიდაციო ღონისძიებების ნუსხა	43
XI. ლიცენზიით განსაზღვრული ტერიტორიის დაცვის მექანიზმები	44
XII. სამონადირო ტერიტორიაზე ტურიზმის დანერგვისა და განვითარებისათვის დაგეგმილი ღონისძიებები	45
XIII. ინფრასტრუქტურის განვითარება	46
XIV. სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის საკითხები	47
XV. სამონადირო ტერიტორიაზე არსებული ჰიდროლოგიური ქსელის დახასიათება	47
❖ საქმიანობის დროში განაწილება (პერიოდი: ათი წელი)	48
❖ დ ა ს კ ვ ნ ა	49

➤ **P.S. მართვის გეგმაში შედის:**

1. თემატური რუკები (გაბატონებული მერქნიანი სახეობების და ხანძარსაშიში კლასების მიხედვით კორომთა გეგმები, სამონადირო მეურნეობის ზონირება) ფერადი ამონაბეჭდი;
2. სამონადირო ტერიტორიის ტოპოგრაფიული და ორთოჰოტოგეგმის რუკები (ფერადი ამონაბეჭდი).

I თავი

სამონადირეო მეურნეობის მართვის მიზნები, ამოცანები და განვითარების სტრატეგია

სამონადირეო მეურნეობისათვის ტერიტორია განთავსებულია შიდა ქართლის რეგიონში, ქარელის მუნიციპალიტეტში, გვერძინეთი-ტყემლოვანას სატყეო უბნებში, რომლის ფართობი 10181 ჰა-ს შეადგენს.

წარმოდგენილი პროექტი ითვალისწინებს, სამონადირეო საქმიანობის მართვის სტრატეგიას განზისღვრულ ტერიტორიაზე. მასში შემავალ ბუნებრივ ეკოსისტემებში მინიმალური ჩარევის, მცენარეული საფარისა და ფაუნის დაცვას, გამრავლება-აღდგენისა და სამონადირეო რესურსის რაციონალური გამოყენების გათვალისწინებით.

სამონადირეო ბუნებათსარგებლობის მართვის და რეგულირების პროცედურები, მათ შორის სამონადირეო მეურნეობის ორგანიზაციის და გაძღოლის პრინციპები, ასახულია საქართველოს მოქმედ კანონმდებლობაში.

ნორმატიულ აქტებში მოყვანილია აღნიშნული განმარტებები:

➤ “ნადირობა არის გარეულ ცხოველთა სპეციალური სარგებლობის ფორმით მოპოვება, ფიზიკური და იურიდიული პირების მატერიალური, რეკრეაციული და სხვა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად”.

➤ “ნადირობა დაიშვება მხოლოდ ამისათვის სპეციალურად გამოყოფილ ტერიტორიებზე – სამონადირეო მეურნეობებში (გარდა გადამფრენი ფრინველებისა – მწყერი, იხვი და სხვ.), აღკვეთილებში და დაცულ ტერიტორიების სპეციალურად გამოყოფილ ზონებში, დადგენილ შემთხვევებში”.

➤ “სამონადირეო მეურნეობა წარმოადგენს კანონმდებლობით დადგენილი წესით შექმნილ ტერიტორიულ – სამეურნეო ერთეულს, რომელიც მოიცავს გარეული ნადირ-ფრინველის აბორიგენული სახეობებისათვის ბუნებრივ საბინადრო ზონაში გამოყოფილ ტერიტორიას, ან ამ სახეობისათვის შესაფერის ბუნებრივ პირობებში გამოყოფილ ტერიტორიას”.

➤ სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია შიდასამეურნეო დანიშნულების მიხედვით იყოფა შემდეგ ერთეულებად:

- ა) სანადირო უბანი;
- ბ) აღკვეთილი;
- გ) აღწარმოების უბანი;
- დ) ნადირ-ფრინველის საშენი.

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა განსაზღვრავს სამონადირეო მოსარგებლეთა უფლება-მოვალეობებს, გარეული ნადირ-ფრინველის რესურსების განმკარგავი და ბუნებათსარგებლობის საქმიანობაზე სახედამხედველო ფუნქციების მატარებელი სახელმწიფო ინსტიტუტების უფლება-მოვალეობებს, სამართლებრივად არეგულირებს მათ ურთიერთობებს.

სამონადირეო მეურნეობის მიზანი წარმოადგენს მოცემულ ტერიტორიაზე მდიდარი ცხოველური რესურსის გამრავლება, გამოყენებას სამონადირეო, ეკოტურისტური და რეკრეაციული თვალსაზრისით.

არსებული პროექტი შემუშავებულია ტერიტორიის ბიოლოგიურ-ეკონომიკური პრინციპით და აგებულია ეკოლოგიური, სამართლებრივი-ეკონომიკური პარამეტრების შესწავლის და პროგნოზირების მეთოდებზე დაყრდნობით.

ცხოველთა რესურსის მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად სამონადირეო მეურნეობის ამოცანებს და განვითარების სტრატეგიას წარმოადგენს:

- ✓ მეურნეობის ტერიტორიაზე არსებული ფლორისა და ფაუნის დაცვა;
- ✓ სანადირო ნადირ/ფრინველის ოპტიმალური დონის შენარჩუნება;
- ✓ მეურნეობის ტერიტორიაზე წარმოდგენილი ფაუნის სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნება;
- ✓ გარეულ ცხოველთა სახეობების ბუნებაში აღდგენის (ასეთის შემთხვევაში) ღონისძიება (რეინტროდუქცია/რესტოკინგი);
- ✓ ნადირობის პარალელურად ტურიზმის განვითარება;
- ✓ კანონმდებლობით დადგენილ ვადებში, დამტკიცებული კვოტების გათვალისწინებით სანადირო ნადირ/ფრინველის მოპოვება;
- ✓ არალეგალური ნადირობის, უკანონო თევზჭერის, ხე-ტყის ჭრის დონის შემცირება/აღკვეთა;
- ✓ ფაუნის წარმომადგენლებზე სხვადასხვა მავნე და შემაწუხებელი ფაქტორების მინიმალიზაცია და აღკვეთა.

სამონადირო მეურნეობის შემუშავებული მართვის გეგმა და მისი გაძღოლის ეკონომიკური პარამეტრები დაფუძნებულია სავარგულები გრძელვადიანი, სტაბილური ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტულობის უზრუნველყოფის პრინციპზე, რომლის მიზანია სტაბილური ყოველწლიური ფინანსური შემოსავლების მიღება.

უნიკალური ბუნებრივი რესურსების წყალობით საქართველოს საექსპორტო პოტენციალში ტურიზმს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. შესაბამისად ინფრასტრუქტურის განვითარებასთან ერთად, ტურიზმი ქვეყანაში ყალიბდება, როგორც შემოსავლების მნიშვნელოვან წყაროდ, სადაც სამონადირო მეურნეობას ერთერთი განსაკუთრებული ადგილი უკავია.

II თავი

ლიცენზიით განსაზღვრული ტერიტორიის

ფიზიკო-გეობრაფიული და ბიო-ეკოლოგიური დახასიათება

II.1. სამონადირო მეურნეობის ადგილმდებარეობა და ფართობი

სამონადირო მეურნეობისათვის განკუთვნილი ტერიტორია განთავსებულია შიდა ქართლის რეგიონში, ქარელის მუნიციპალიტეტში, გვერდინეთი-ტყემლოვანას სატყეო უბნებში (კვატრლები: №№1-141-51-108), რომელიც მდებარეობს თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ კალთაზე, ზ. დ. დაახლოებით 800-2000 მ სიმაღლეზე მდინარე ძამისა და მისი შენაკადების (ტყემლოვანისწყალი – მდ. ძამის მარცხენა შენაკადი, აბუხალოსწყალი, მუხილეთისწყალი, შევანისწყალი) ნაპირებზე. სამონადირო მეურნეობის საერთო ფართობი 10181 ჰა-ს შეადგენს.

სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიას აღმოსავლეთიდან ესაზღვრება გორის, ჩრდილო-დასავლეთით ხაშურის, სამხრეთით ბორჯომის ადმინისტრაციული რაიონები. ქარელის რაიონიდან დაშორებულია 20-40 კმ, ხოლო თბილისიდან დაახლოებით 140-160 კმ.

მეურნეობის ტერიტორიის საზღვრის წვეროების X და Y კოორდინატები აღებული UTM კოორდინატთა სისტემაში: **ჩრდილოეთი:** X - 397005, Y - 4646184;

აღმოსავლეთი: X - 400518, Y - 4640026;

სამხრეთი: X - 395122, Y - 4627405;

სამხრეთ-აღმოსავლეთი: X - 399549, Y - 4627777;

სამხრეთ-დასავლეთი: X - 389617, Y - 4630327;

დასავლეთი: X - 389239, Y - 4634598.

II. ტერიტორიის მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული

დახასიათება

რელიეფი და ნიადაგი: ტყის კორომები განლაგებულია ძირითადად საშუალო მთიანი ხეობებით. ტერიტორია ძირითადად წარმოდგენილია მთა-გორიანი და გორაკ-ბორცვიანი რელიეფით და მოიცავს წყლიან ხეობებს. ზედა ზოლი უმთავრესად წარმოდგენილია ქვედა ეოცენის თიხებით, ქვიშა-ქვებით, მერგელებით, ტუფებით, ტუფქვიშაქვებით, შუა ეოცენის და სხვადასხვა ვულკანური ქანებითა და მათი განფენებით. გამოირჩევა ღრმად ჩაჭრილი ხეობებით, ზოგ ადილას შიშველი ჩამორეცხილი კლდეებით, შევაკებული მცირე დაქანების ფერდობებითა და გორაკ-ბორცვიანი მთისწინეთით. მთაგორიან პირობებში ვხვდებით ეროზიისათვის დამახასიათებელ მოვლენას და შეიმჩნევა ადრინდელი და თანამედროვე წარმოშობის პროცესებით, რომლებსაც ადასტურებენ ძველი და ახალი წარმოშობის ტერასები. ფერდობთა დახრილობას განაპირობებს ატმოსფერული ნალექების პირდაპირი მოქმედება, რის შედეგადაც განვითარებულია სხვადასხვა რელიეფის ფორმები.

კლიმატი: ტერიტორიის ტყეები შედის აღმოსავლეთ საქართველოს ტენიან ოლქში. გამოირჩევა ზომიერად ნოტიო ჰავით, ცივი ზამთრითა და ხანგრძლივად გრილი ზაფხულით. ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა $+9.5^{\circ}\text{C}$ -ია. იანვარი -3.3°C , აგვისტო $+20^{\circ}\text{C}$, აბსოლუტური მინიმუმი -23°C , ხოლო აბსოლუტური მაქსიმუმი $+36^{\circ}\text{C}$ -ია. წელიწადში საშუალოდ მოდის 700 მმ ნალექი, აქედან მაქსიმალური დეკემბრისა და ნოემბრის თვეებზე მოდის, ხოლო მინიმალური რაოდენობა ივლისისა და აგვისტოს თვეებში. გვიანი ყინვები იცის აპრილის თვეში, ხოლო ადრეული ნოემბერში. ძირითადად ქრის აღმოსავლეთისა და დასავლეთის მიმართულების ქარები. ნიადაგი წარმოდგენილია ტყის ყავისფერი, მუქი ყავისფერი, საშუალო და მცირე სისქის ყომრალი, ღია და გაეწერებული, კორდიანი მთა-მდელოს ნიადაგებით.

ჰიდროგრაფია: ტერიტორიაზე არსებული მდინარე ძამა, წარმოდგენს მდ. მტკვრის მარჯვენა შენაკადს, მისი სიგრძე დაახლოებით 42 კმ-ია. მდინარის აუზის ფართობი 342 კვ. კმ-ია, სათავეს იღებს თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ კალთიდან დახლოებით 2150 მ. სიმაღლიდან. მდინარე საზრდოობს თოვლის, წვიმისა და მიწისქვეშა წყლებით. მდინარე ძამას აუზში აღსანიშნავია უნიკალური – მეწყერული წარმოშობის **ბატეთის ტბა** (თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ კალთა, ბატეთისწყლის ხეობა, ზ.დ. 1313 მ).

III. მცენარეული საფარი

ქარელის რაიონის სახელმწიფო ტყეები ძირითადად წარმოდგენილია კომფაქტური მასივებით და წარმოადგენს მთის ტყეებს. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე მცენარეული საფარი წარმოდგენილია ტყეებით, ბუჩქნარებით და მეორადი მდელოებით. ტყის ფორმაციები ვლინდება აღმოსავლეთ საქართველოს მთების შუა სარტყლის ტყეებით, სადაც გხვდება ქართული მუხა, მაღალმთის მუხა, კავკასიური რცხილა, აღმოსავლური წიფელი, ფიჭვი, აღმოსავლეთის ნაძვი, კავკასიური სოჭი, აკაცია, მეჭეჭიანი არყი, კაკალი, თელა, ნეკერჩხალი, მაღალმთის ბოყვი (ნეკერჩხლის ერთერთი სახეობა, სუბალპური ზონა) იფანი, ლაფანი, პანტა, ნაცარა მურყანი, ვერხვი, ჯაგრცხილა, შინდი, ასკილი, მოცხარი, ტყემალი, ღვია, დეკა და სხვ. ტყეში და მდელოზე მრავლად ვხვდებით სხვადასხვა სახის სამკურნალო ბალახეულ მცენარეებს.

მთელი ტერიტორია ზღვის დონიდან 800-2000>მ ზღვრულ დიაპაზონშია, აქედან ძირითადი ნაწილი ზღვის დონიდან 800-1800>მ დიაპაზონს მოიცავს. მასში წარმოდგენილია შემდეგი ვერტიკალური მცენარეული სარტყელი: მუხნარ-ჯაგრცხილნარი, მუხნარ-რცხილნარი, მუხნარ-ფიჭვნარი და სხვ. ზოგ ადგილას მუხნარი გადადის ჯაგრცხილნარში და ჯაგეკლიან ველში. წიფლნარებში გხვდება შემდეგი სახის ჯგუფები: წმინდა

წიფლნარი, მაღალბალახიანი წიფლნარი, წიფლნარი მაყვლით, წიფლნარ-რცხილნარი, წიფლნარ-მუხნარი (ქართული მუხა და მაღალმთის მუხა).

ანთროპოგენური გავლენა ამ ტყეებში მნიშვნელოვნად განიცადა, რის გამოც თავისი პირვანდელი სახით იშვიათად გხვდება. ზოგ ადგილებში მცირე ფართობებზე, მუხნარებსა და წიფლნარებს ფიჭვი, სოჭი და ნაძვი ბუნებრივად ერევა. ტყეების გარდა სამონადირეო ტერიტორიაზე წარმოდგენილია მაღალმთის ნაირბალახოვანი ველები და დეკიანები (ზ.დ. 1400-2000>მ).

საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობებიდან გავრცელებულია **მაღალმთის მუხა (Quercus macranthera), კაკლის ხე (Juglans regia).**

მცენარეული სარტყელის ზონირება ცხრილით სახით ასე შეიძლება წარმოვადგინოთ:

ცხრილი №1

№	მცენარეული სარტყელის დასახელება	გავრცელება ზღვის დონიდან (მ)	სარტყელში შემავალი სხვა მცენარეული საფარი
1	მუხის სარტყელი	500-1000	ქართული მუხა(Quercus iberica), კავკასიური რცხილა(Carpinus caucasica), იფანი(Fraxinus exelsior), ნეკერჩხალი (Acer campestre), კავკასიური ცაცხვი(Tilia caucasica), კავკასიური პანტა(Pyrus caucasica). ქვეტყე – ასკილი(Rosa canina), ჯაგრცხილა(Carpinus orientalis), ჩვეულებრივი შინდი(Cornus mas) და სხვა.
2	წიფლის სარტყელი	1000-1500	ძირითადად აღმოსავლეთის წიფელი(Fagus orientalis L), კავკასიური რცხილა(Carpinus caucasica), კავკასიური პანტა(Pyrus caucasica) და სხვა შერეული ჯიშები.
3	ნაძვის სარტყელი	1500-2000	ძირითადად აღმოსავლეთის ნაძვი(Picea orientalis), აღმოსავლეთის წიფელი(Fagus orientalis L), კავკასიური სოჭი(Abies nordmanniana), კავკასიური ცაცხვი(Tilia caucasica), მეჭეჭიანი არყი(Betula verucosa), და სხვა შერეული ჯიშები
4	სუბალპური სარტყელი	2000 >	მაღალმთის ნეკერჩხალი(Acer trautvetteri), მეჭეჭიანი არყი(Betula verucosa), (მცირე რაოდენობით), თელა(Ulmus caprinifolia), და სხვა შერეული ჯიშები.
5	ალპური სარტყელი	2000 >>	წარმოდგენილი ბუჩქნარი – დეკა(Rhododendron caucasicum), მოცხარი (Ribes alpinum)ალპური წითელი ნაყოფით, ხურტკმელი (Grossularia reclinata), და სხვა.

სამონადირეო ტერიტორიაზე არსებული ძირითადი ტყის მცენარეული საფარი:

ცხრილი №2

ხეები და ბუჩქები	
ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება
მაღალმთის მუხა	Quercus macranthera
ქართული მუხა	Quercus iberica
კავკასიური რცხილა	Carpinus caucasica, Carpinus betulus
აღმოსავლური წიფელი	Fagus orientalis Lipsky
ფიჭვი	Pinus sosnowskii
აღმოსავლეთის ნაძვი	Picea orientalis
კავკასიური სოჭი	Abies nordmanniana
კაკალი	Jugnals regia
კავკასიური ცაცხვი	Tilia caucasica
თელა	Ulmus carpinifolia
ნეკერჩხალი	Acer campestre
მაღალმთის ბოყვი	Acer trautvetteri
იფანი	Fraxinus exelsior
ლაფანი	Pretocarya pretocapra
კავკასიური პანტა	Pirus caucasica
კუნელი	Crataegus caucasica
შინდი	Cornus mas

ნაცარა მურყანი	Alnus incana
მეჭექიანი არყი	Betula verrucosa
ღვია	Juniperus pigmaea
ჯაგრცხილა	Carpinus orientalis
ვერხვი (ენდემური)	Populus tremula
ასკილი	Rosa canina
ღეკა	Rhododendron caucasicum
მოცხარი	Ribes alpinum
ხურტკმელი	Grossularia reclinata
აკაცია	Acacia

საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების ნუსხა

ცხრილი №3

№ რიგზე	მცენარეთა დასახელება		მოკლე დახასიათება		
	ქართული	ლათინური	მოკლე ეწეწიანი	სიცვის ამტანი	რეწმწეწეწეწე
	1	2	4	5	6
1	მაღალმთის მუხა	Quercus macranthera	+	+	+

- o მოკლე ბიოლოგიური დახასიათება

მაღალმთის მუხა ძირითადად აღმოსავლეთ საქართველოში გვხვდება, სადაც ზოგან მეჩხერ ტყეებს ქმნის. იზრდება 15-20 მ სიმაღლის. მცენარის ყლორტები, ფოთლის ყუნწი და ძარღვები ქვედა მხრიდან მოკლე ხშირი ბუსუსითაა სქლად მოფენილი, ხოლო თანაფოთლები გრძელი ბეწვებითაა დაფარული. 2-5 რკო ერთად თავმოყრილი ტოტების ბოლოებშია განლაგებული. მათი ყუნწი ძალიან მოკლეა და ხშირი ბუსუსითაა მოფენილი. ნაყოფის ბუდის ქვედა ქერქლები ბუდის კედლებზე კი არაა მიწოლილი, როგორც მრავალი ჩვენი მუხის მსგავსად, არამედ, პირიქით გადმოწეულია. რკო ბუდეს სიგრძით 2-ჯერ აღემატება. მაღალმთის მუხა წინა აზია-კავკასიის ერთ-ერთი უძველესი სახეობაა.

ცხრილი №4

მცენარე №	მცენარეთა დასახელება	
	ქართული	ლათინური
	1	2
1	კაკლის ხე	Juglans regia

o **მოკლე დახასიათება**

საქართველოში ბუნებრივად გავრცელებულია მხოლოდ ერთი სახეობა — ჩვეულებრივი კაკალი — *Juglans regia* L. რომელიც გვხვდება მთელი საქართველოს ტერიტორიაზე, გარდა მაღალმთიანი რეგიონებისა, 1500-1700 მეტრ სიმაღლემდე, მდინარის ნაპირებზე, მთის ფერდობებზე მუხნარებსა და რცხილნარებში, მარტოული, ან კორომების სახით.

ჩვეულებრივი კაკლის (*Juglans regia*) ნივთი (ლებნები), დიდი ოდენობით შეიცავს ცხიმებს (45-77%), B1, K და P ვიტამინებს, A პროვითამინს, ასკორბინის და ცხიმოვან მჟავებს, ცილოვან ნივთიერებებს, ამინომჟავებს და სხვა ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებებს. პერიკარპიუმში (ნაყოფსათარი) დიდი რაოდენობით არის ვიტამინი C (4,5 %) და მთრიმლავი ნივთიერებები. მცენარის ფოთლებში უხვადაა ქინონები, ფლავონოიდები, B ვიტამინი, ასკორბინის მჟავა, მთრიმლავი ნივთიერებები, ორგანული მჟავები, კაროტინოიდები, ეთერზეთები და სხვ.

II.4. ცხოველთა სამყარო

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ბინადრობენ ტყის ზედა და ქვედა ზონების ტიპიური გარეული ცხოველები. ჩვეულებრივ მათთვის დამახასიათებელია სეზონური ვერტიკალური ადგილგადანაცვლება, კერძოდ ზაფხულში ინაცვლებენ ზევით, ზამთარში ჩამოდინან დაბლა.

თევზები (Pisces)

ცხრილი №5

1	მდინარის კალმახი*	Salmo fario
2	მტკვრის წვერა	Bardus Iacerta cyri

ამფიბიები (Amphibia)

ცხრილი № 6

1	ჩვეულებრივი გომბეშო	Bufo bufo
2	ტბის ბაყაყი	Rana ridibunda
3	ჩვეულებრივი ვასაკა	Hyla arborea

რეპტილიები, ქვეწარმავლები (Reptilia)

ცხრილი №7

1	კლდის ხელიკი	Lacerta saxicola
2	ველის გველგესლა	Virepa ursuni
3	სპილენძა	Coronella

ფრინველები (Aves)

ცხრილი №8

1	ხეცაკუნა	Dryocopus martius
2	ჩვეულებრივი გვრიტი	Streptopelia turtur
3	გვიძინი (გულიო)	Columba oenos
4	შოშია	Sturnus vulgaris
5	ბექობის არწივი*	Aquila heliaca
6	მიმინო	Accipiter nisus
7	ალკუნი	Alcedo atthis
8	ჭინჭრაქა	Troglodytes troglodytes
9	გულწითელა	Erithacus rubecola
10	მწყერი	Coturnix coturnix
11	კავკასიური როჭო*	Tetrao mlokosiewiczzi
12	გნოლი	Perdix perdix
13	ტყის ქათამი	Scalopax rusticola
14	ქედანი	Columba palumbus
15	გუგული	Cuculus canorus
16	ჩვეულებრივი ბოლოკარკაზი	Caprimulgus europaeus
17	ტარბი	Sturnus roseus
18	შავშუბლა ღაჟო	Lanus minors
19	მოლადური	Oriolus oriolus
20	მწვანე კოდალა	Picus viridis
21	ჩვეულებრივი გრატა	Emberiza citrinella

22	ბადის გრატა	Emberiza hortulana
23	ღაღლა	Crex crex
24	ყაპყაპი	Caracias garrulus
25	კვირიონი	Merops apiaster
26	ოფოფი	Upupa epops
27	ნამგალა	Apus apus
28	კლდის მერცხალი	Ptytnoprogne rupestris
29	სოფლის მერცხალი	Itirundo rustica
30	ჩვეულებრივი ცოცია	Sitta europaea
31	შავთავა ცოცია	Sitta krüperi
32	კლდეცოცია (წითელფრთიანი)	Tichodroma muraria
33	ყორანი	Corvus corax
34	ჩხიკვი (ჯაფარა)	Garrulus glandarius
35	ჩხართვი	Turbus viscivorus
36	შაშვი	Turbus merula
37	ღაჟო	Lanius collurio
38	მინდვრის ბელურა	Passer montanus
39	სახლის ბელურა	Passer domesticus
40	ტყის ტოროლა	Lullula Arborea
41	მინდვრის ტოროლა	Alauda arvensis
42	დიდი წივწივა	Parus major
43	ჩვეულებრივი ბოლოცეცხლა	Phoenicurus ploenicurus
44	მთის ბოლოქანქარა	Motacilla cinorea
45	ნარჩიტა, ნიბლია	CTadonra ferruginea
46	სტვენია	Pyrrhula pyrrhula
47	გარეული იხვი	Anas plathirhinchos
48	ბაიყუში	Asio slammeus
49	წყრომი	Otus scops
50	ჩვეულებრივი კულუმბური	Coccothraustes coccothraustes
51	კაჭკაჭი	Pica pica
52	ჩიტბატონა	Carduelis carduelis

ძუძუმწოვრები (Mammalia)

ცხრილი №9

1	ქვის კვერნა	Martes foina
2	გარეული ღორი	Sus scrofa

3	რუხი კურდღელი	Lepus europaeus
4	ტყის კატა	Felis silvestris
5	მგელი	Canis lupus
6	ტურა	Canis aureus
7	მელა	Vulpes vulpes
8	აღმოსავლეთ ევროპული ზღარბი	Erinaceus europaeus
9	დედოფალა	Mustela nivalis
10	სახლის თაგვი	Mus musculus
11	ჩვეულებრივი მემინდვრია	Microtus arvalis
12	მცირეაზიური თაგვი	Apodemus mytacinus
13	კავკასიური ტყის თაგვი	Apodemus fulvipectus
14	მცირე ტყის თაგვი	Apodemus uralensis
15	ტყის ძიღგუდა	Dryomys nitedula
16	ღამურა	Vespertilio murinus
17	შველი	Capreolus capreolus Linnaeus,1758
18	მაჩვი	Meles meeus
19	მურა ღათვი*	Ursus arctos
20	თხუნელა	Talpa caucasica

საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების ნუსხა

ცხრილი №10

№	სახეობების დასახელება	
	ქართული	ლათინური
1	2	3
თევზები (Pisces)		
1	მდინარის კალმახი	Salmo fario

ფრინველები (Aves)		
1	კავკასიური როჭო	Tetrao mlokosiewiczzi
2	ბეჭობის არწივი	Aquila heliaca
ძუძუმწოვრები (Mammalia)		
1	მურა დათვი	Ursus arctos

III თაზო

სანადირო ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასება

სავარგულის ფართობის შერჩევითი მეთოდით, სატყეო მიწების ფონდში სამონადირეო-ტიპოლოგიური იდენტიფიკაცია განხორციელებულია ტყის მიხედვით.

სანადირო ცხოველების სავარგულების ბუნებრივი თვისებები და სახეცვლილება სამეურნეო გამოყენების შედეგად, განაპირობებს ნადირ-ფრინველის ციკლურ საბინადრო სივრცის თვისებებს და ხარისხს, მათი შემდგომი განვითარების მიზნით.

სანადირო ცხოველების თითოეული სახეობისათვის შესაფერისი და არაშესაფერისი საბინადრო ტერიტორიის დადგენისათვის გამოყენებული იქნა ცხოველთა სიმჭიდროვის ინდექსაციის პრინციპები.

შველი – საბინადრო შესაფერისი სავარგულია წიფლნარი და მუხნარი, ტყეები, გვხვდება ფიჭვნარშიც.

გარეული ღორი - საბინადრო შესაფერისი სავარგულია წიფლნარი და მუხნარი.

კურდღელი - საბინადროდ ვარგისია: წიფლნარი, ფიჭვნარი, მუხნარები, ვერხვნარები, ბუჩქნარები, ველობები, სახნავები, ბაღები, ხეები და ხრამები, კლდიანი ნაშაღები.

ბგელი - საბინადრო შესაფერისი სავარგულია ფართობის მთელი ტერიტორია.

მელა - საბინადრო შესაფერისი სავარგულია ფართობის მთელი ტერიტორია.

ტურა – საბინადრო შესაფერისი სავარგულია მთის ძირების ტყეები და ბუჩქნარები.

მაჩვი – საბინადრო შესაფერისი სავარგულია წიფლნარები, აგრეთვე ჭალისპირა თხმელნარები, პანტიანები, ველობები და კულტურები.

ქვის კვერნა – საბინადრო შესაფერისი სავარგულია ფართობის მთელი ტერიტორია.

მწყერი – სამონადირეო მეურნეობის საბინადრო შესაფერისი სავარგულია ველობი.

გვრიტი – საბინადრო შესაფერისი სავარგულია ტყიანი ზოლის ქვედა სარტყელი.

ქედანი – საბინადრო შესაფერისი სავარგულია ტყის ქვედა სარტყელი.

III.1. სავარგულების ფართობების იდენტიფიკაცია ცხოველების თითოეული

სახეობისათვის შესაფერის და არაშესაფერის საბინადრო ტერიტორიების მიხედვით

სავარგულების სამონადირეო-ტიპოლოგიური იდენტიფიკაცია და მათი შეფასება გარეული ცხოველების საბინადროდ ვარგისიანობის კუთხით ეყრდნობა სატყეო-ტიპოლოგიურ, სატყეო-სატაქსაციო და გეობოტანიკურ მახასიათებლებს. ასევე ჩვენს მიერ ჩატარებულ კვლევებს.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე მცენარეული საფარი წარმოდგენილია ტყეებით, ბუჩქნარებით და მეორადი მდელოებით.

სანადირო ცხოველების საბინადრო სავარგულების ბუნებრივი თვისებები და მათი ტრანსფორმაცია სამეურნეო გამოყენების შედეგად, განაპირობებენ ნადირ-ფრინველის დღე-ღამურ, სეზონურ და წლიური საბინადრო სივრცის თვისებებსა და ხარისხს.

სავარგულების სამონადირეო-ტიპოლოგიური დახასიათება.

მუხნარი წარმოდგენილია ზღვის დონიდან 500-1000 მეტრზე და მის სარტყელში შედის ქართული მუხა(Quercus iberica), კავკასიური რცხილა(Carpinus caucasica, Carpinus betulus), იფანი(Fraxinus exelsior), ნეკერჩხალი (Acer campestre), კავკასიური ცაცხვი(Tilia caucasica), კავკასიური პანტა(Pyrus caucasica), მასში შემავალი ქვეტყე – ასკილი(Rosa canina), ჯაგრცხილა(Carpinus orientalis), შინდი(Cornus mas) და სხვა.

წიფლნარი წარმოდგენილია ზღვის დონიდან 1000-1500 მეტრზე და მასში შედის ძირითადად აღმოსავლეთის წიფელი(Fagus orientalis L), კავკასიური რცხილა(Carpinus caucasica, Carpinus betulus), ნაცარა მურყანი (Alnus incana), კავკასიური პანტა(Pyrus caucasica) და სხვა შერეული ჯიშები.

ნაძვნარი წარმოდგენილია ზღვის დონიდან 1500-2000 მეტრზე და მასში შედის ძირითადად აღმოსავლეთის ნაძვი(Picea orientalis), აღმოსავლეთის წიფელი(Fagus orientalis L), კავკასიური სოჭი(Abies nordmanniana), კავკასიური ცაცხვი(Tilia caucasica), მეჭეჭიანი არყი(Betula verrucosa), და სხვა შერეული ჯიშები.

ველები მცენარეული საფარის მხრივ განსხვავდებიან ვაკე-ჭალის ველისაგან.

ხეები წარმოდგენილია სავარგულების მათთვის დამახასიათებელ ტერიტორიაზე,

წყლები წარმოდგენილია მთვარი მდინარის ძამისა და მისი შენაკადების (ტყემლოვანისწყალი – მდ. ძამის მარცხენა, ერთ-ერთი დიდი შენაკადი, სათიბე, აბუხალოსღელე, ორბოძალა, ბატეთისწყალი (მარჯვენა შენაკადი) შვანისწყალი) სახით.

ჰაბიტატების (სამონადირეო სავარგულების) ტიპების ექსპლიკაცია

ცხრილი №11

№	სავარგულების ტიპი	ფართობი (ჰა)	%
1	ფიჭვი	1220	12
2	აღმოსავლეთის ნაძვი	1530	15
3	კავკასიური სოჭი	222	2.2
4	მუხა	1324	13
5	იფანი	36	0.3
6	აღმოსავლური წიფელი	4547	45
7	ნეკერჩხალი	216	2
8	აკაცია	18	0.2
9	კავკასიური რცხილა	370	3.6
10	ჯაგრცხილა	198	1.9
11	ვერხვი	316	3
12	მეჭეჭიანი არყი	171	1.7

13	ნაცარა მურყანი	11	0.1
14	კავკასიური პანტა	2	0.01

III.2. სავარგულების იდენტიფიკაცია ჰაბიტატების მიხედვით, სავარგულების ეკოლოგიური და ბიოეკოლოგიურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასება

სამონადირეო სავარგულების ფართობში გარეული ცხოველების საბინადრო პირობების ხარისხის შეფასება გაკეთებულია ყოველი ცალკეული ერთეულისათვის. ხარისხი განისაზღვრება შემდეგი ძირითადი პარამეტრების მიხედვით.

- ✓ კვების პირობები - ტყის სიხშირე, გაბატონებული სახეობების ხნოვანება, ნაყოფისუნარიანობა, საკვების არსებობის ხანგრძლივობა-ხელმისაწვდომობა. იგივე დახასიათებით შეიძლება განისაზღვროს ქვეტყის და ბალახის საფარის მდგომარეობა და ხარისხი;
- ✓ თავშესაფრის პირობები - ცხოველების მიერ არჩეული დღე-ღამური და სეზონური საბინადრო ადგილსამყოფელის დადგენა. მათში დროებითი ან შემთხვევითი, მოკლევადიანი ან გრძელვადიანი საბინადრო ადგილმდებარეობის გამოვლენა;
- ✓ ნამატის გამოზრდის პირობების შეფასება – სავარგულების საბუნაგე და საბუდარი ტევადობის განსაზღვრა;
- ✓ საკვების მოპოვების, დარწყულების, დასვენების და გამოზამთრების პირობები;
- ✓ ანტროპოგენური ხასიათის (კლიმატის ცვლილება, გარემოს გლობალური დაბინძურება ა.შ.) უარყოფითი ზემოქმედების (როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი) მქონე ფაქტორების ხასიათი და მათი ზემოქმედების გამოვლენა.

მუხნარი, წიფლნარი, ფიჭვნარი: კარგი ხარისხის სავარგულებია გარეული ღორისა და შვლიათვის. საშუალო ხარისხის სავარგულებია კურდღლისათვის.

ველობები არის ტყიანი სავარგულების აუცილებელი კომპონენტი. ველობებს იყენებენ ყველა სახეობის გარეული ცხოველები, რომელიც ბინადრობენ ტყიან სავარგულში, განსაკუთრებით კი კურდღლები.

IV თავი

სანადირო ცხოველების რესურსების შეფასება

IV.1. სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრე

გარეული ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრე, დასახლება განისაზღვრება პოპულაციის ზრდის მაღლიმიტირებელი (საკვები, რომელიც დამოკიდებულია პოპულაციის სიმჭიდროვეზე) ეკოლოგიური ფაქტორით და ხასიათდება მათთვის მაღალი ხარისხის საკვები ტერიტორიების წარმოჩენით.

ამის გათვალისწინებით გარეული ნადირ-ფრინველის სახეობრივი სიმდიდრე შეიძლება განვსაზღვროთ შემდეგი პირობითი ჯგუფების მიხედვით:

1. მკვიდრი მობინადრე სანადირო ცხოველები.

შველი - ძირითადადში წიფლნარი ტყეების ბინადარია, ზაფხულობით ჩერდება ტყის შუა და ოდნავ ზედა ზოლში, ზამთრის უთოვლო პერიოდში ტყის შუა ზოლიდან შედარებით ზედა ზოლში (მთის წვერებში), დიდთოვლობის დროს მიგრირებს ტყის შუა და ქვედა ზოლში (მურყან (თხმელა-ვერხვნარებამდე)).

გარეული ღორი - წიფლნარი და მუხნარი ტყეების ბინადარია, ზაფხულობით იწევს ტყის შუა ზოლიდან შედარებით ზედა ზოლში, ზამთრის უთოვლო პერიოდში ტყის შუა ზოლიდან შედარებით მთის წვერებში, დიდთოვლობის დროს მიგრირებს როგორც ტყის შუა და ქვედა, ასევე ზედა ზოლში.

კურდღელი - ბინადრობს როგორც ტყის ქვედა, ასევე ზედა ზოლში.

მგელი - ბინადრობს სავარგულის ფართობის მთელ ტერიტორიაზე, მისთვის დამახასიათებელ საბუნაგე ადგილებში.

მელა - ძირითადად ტყე-ველიანი, ველის მობინადრეა. ითვისებს სავარგულის ტერიტორიის მთელ ფართობს.

ტურა - ბინადრობს მთის ძირების ტყეებსა და ბუჩქნარებში, მიგრირებს როგორც ტყის ქვედა ასევე ზედა ზოლში.

მაჩვი - ბინადრობს წიფლნარებში, აგრეთვე ჭალისპირა თხმელნარებში და პანტიანებში.

ქვის კვერნა - ბინადრობს სავარგულის ტერიტორიის მთელ ფართობზე.

2. გადამფრენი მობუდარი ფრინველები.

მწყერი - სამონადირეო მეურნეობის სავარგულების ფართობებში საბუდარი ადგილები ძალიან მცირეა.

გვრიტი - ბუდობს ტყიანი ზოლის ქვედა სარტყელში.

3. გადამფრენი მოზამთრე გარეული ფრინველები.

ქელანი - მცირე რაოდენობით ტყის ქვედა სარტყელში.

IV.2. სანადირო ცხოველების ბავრცელება, განსახლება და განთავსება საბინადროდ შესაფერის სავარგულებში

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გარეული სანადირო ცხოველების სიმდიდრე განპირობებულია მისი ადგილმდებარეობით და ძირითადადში წარმოდგენილია შემდეგი სახის ფაუნით:

ცხრილი №14

№	სახეობის დასახელება		
	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება	სახეობის სტატუსი
	1	შველი	Capreolus capreolus Linnaeus, 1758
2	გარეული ღორი	Sus scrofa	ნადირობის ობიექტი

3	კურდღელი	Lepus europeus	ნადირობის ობიექტი
4	მგელი	Canis lupus	ნადირობის ობიექტი
5	მელა	Vulpes vulpes	ნადირობის ობიექტი
6	მაჩვი	Meles meles	ნადირობის ობიექტი
7	ქვის კვერნა	Martes foina	ნადირობის ობიექტი
8	ტურა	Canis aureus	ნადირობის ობიექტი
9	მწყერი	Coturnix coturnix	ნადირობის ობიექტი
10	გვრიტი	Streptopelia turtur	ნადირობის ობიექტი
11	ქელანი	Columba palumbus	ნადირობის ობიექტი

სანადირო ცხოველების ცხოვრების ნირის დახასიათება:

- **შველი** - ძირითადადში წიფლნარი ტყეების ბინადარია, ზაფხულობით ჩერდება ტყის შუა და ოდნავ ზედა ზოლში, ზამთრის უთოვლო პერიოდში ტყის შუა ზოლიდან შედარებით ზედა ზოლში (მთის წვერებში), დიდთოვლობის დროს მიგრირებს ტყის შუა და ქვედა ზოლში (მურყან (თხმელა-ვერხვნარებამდე)) ((მოძრაობს და ბრუნდება)).
- **გარეული ღორი** - წიფლნარი და მუხნარი ტყეების ბინადარია, ზაფხულობით იწვეს ტყის შუა ზოლიდან შედარებით ზედა ზოლში, ზამთრის უთოვლო პერიოდში ტყის შუა ზოლიდან შედარებით მთის წვერებში, დიდთოვლობის დროს მიგრირებს როგორც ტყის შუა და ქვედა, ასევე ზედა ზოლში (მოძრაობს და ბრუნდება).
- **კურდღელი** - ბინადრობს როგორც ტყის ქვედა, ასევე ზედა ზოლში (მოძრაობს და ბრუნდება).
- **მგელი** - ბინადრობს სავარგულის ფართობის მთელ ტერიტორიაზე, მისთვის დამახასიათებელ საბუნავე ადგილებში (მოძრაობს და ბრუნდება).
- **მელა** - ძირითადად ტყე-ველიანი, ველის მობინადრეა. ითვისებს სავარგულის ტერიტორიის მთელ ფართობს (მოძრაობს, ჩერდება უფრო შერჩეულ ადგილებში, იქ სადაც საკვები მეტია).
- **ტურა** - ბინადრობს მთის ძირების ტყეებსა და ბუჩქნარებში, მიგრირებს როგორც ტყის ქვედა ასევე ზედა ზოლში (მოძრაობს, ჩერდება უფრო შერჩეულ ადგილებში, იქ სადაც საკვები მეტია).
- **მაჩვი** - ბინადრობს წიფლნარებში, აგრეთვე ჭალისპირა თხმელნარებში და პანტიანებში (ადგილზეა).
- **ქვის კვერნა** - ბინადრობს სავარგულის ტერიტორიის მთელ ფართობზე (ადგილზეა, მოძრაობს და ბრუნდება).

სამონადირო მეთოდების ტერიტორიის ტყე შედის აღმოსავლეთ საქართველოს ტენიან ოლქში. ზეგავლენას განიცდის დასავლეთისა და აღმოსავლეთის გაბატონებული

ქარებით და ნალექების წარმოქმნით, რაც განაპირობებს სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიისთვის შედარებით ხელსაყრელ სავარგულებს. აღნიშნული ვითარება ზამთრის პერიოდში წარმოშობს თოვლის საფარის სპეციფიურ დინამიკას და გარეული ცხოველების არსებობისთვის აქვს გადამწყვეტი მალიმიტირებელი ფაქტორის მნიშვნელობა

გარეული ჩლიქოსანი ცხოველების არსებობისათვის თოვლის საფარის სიმაღლის კრიტიკული (\pm) ზღვარი:

ცხრილი №12

№	სახეობა	თოვლის საფარის სიმაღლე (სმ)		
		შეუძლიათ მოძრაობა	მოძრაობენ, მაგრამ უჭირთ	მოძრაობა შეუძლებელია
1	შველი /ზრდასრული/	20-35	35-45	50-85
	შველი /ახალგაზრდა/	10-20	20-30	30-55
2	გარეული ღორი /ზრდასრული/	30-45	45-55	75/80-100/110
	გარეული ღორი /ახალგაზრდა/	15-25	25-35	45-60

თოვლის საფარის ქვეშ მოქცეულ საკვებს, სასარგებლო სანადირო გარეული ჩლიქოსანი ცხოველები (ჩვენს შემთხვევაში შველი, გარეული ღორი) მოიპოვებენ შემდეგი ზღვრული სიღრმეების ფარგლებში:

1. შველი – არაუმეტეს 14-20სმ;
2. გარეული ღორი – არა უმეტეს 38-55სმ.

აღსანიშნავია, რომ დიდთოვლობის პერიოდში გარეული ცხოველები (ძირითადად ახალგაზრდა, ერთ წლამდე ან დასუსტებული ინდივიდები) ადვილად ხელმისაწვდომი ხდებიან მტაცებლებისთვის, ჩვენს შემთხვევაში მათი უპირველესი და შეიძლება ითქვას ერთადერთი არის მგელი.

გარეული ცხოველების წონითი დატვირთვა ნაკვალევზე (გრამი/სმ) კიდურების ძირითადი და დამატებითი საყრდენი ფართობის მიხედვით

ცხრილი №13

№	სახეობა	წონითი დატვირთვა ნაკვალევზე გ/სმ
1	დათვი	150-200
2	მგელი	85-100
3	ტურა	40-55
4	მელა	35-60
5	ქვის კვერნა	15-20
6	შველი	250-300
7	გარეული ღორი	750-900
8	კურდღელი	25-35
9	მღრნელები	15-20

წარმოდგენილი მაჩვენებლების მიხედვით, მაღალი თოვლის პირობებში, მტაცებლები ადვილად მოიპოვებენ გარეულ ჩლიქოსან ცხოველებს, ვინაიდან მტაცებლების წონითი დატვირთვა 3-9-ჯერ ნაკლებია, ვიდრე ჩლიქოსანი ცხოველებისა.

სხვა ფაქტორი, რომელსაც გააჩნია გარეული ჩლიქოსანი ცხოველებისათვის მალმიტირებელი ეფექტი არის ფერდობის დაქანება. ტყის შუა ზონის ჩლიქოსანი ცხოველებისათვის (შველი, გარეული ღორი) მალმიტირებელი მნიშვნელობა აქვს ფერდობის დახრილობის 30⁰-40⁰ დიაპაზონ მაჩვენებელს. ისინი ნორმალურად ბინადრობენ 20⁰-25⁰-მდე დაქანების ფერდობებზე, ეპიზოდურად 30⁰-35⁰-მდე დაქანების ფერდობებზე და ერიდებიან 35⁰-ზე მეტი დახრილობის ფერდობებზე ბინადრობას.

გარეული ცხოველების ვერტიკალურ – ზონალური ადგილგადანაცვლების დიაპაზონი 800-2000 >მ ზღვის დონიდან შუა და მაღალ მთის ტყის ზონის ცხოველებისათვის ადგილგადანაცვლების მანძილის საშუალო მაჩვენებელი შეადგენს დაახლოებით 10-25 კმ-ზე ცოტა მეტს.

მთა-ტყიანი ზონის მობინადრე გარეული ცხოველების კონკრეტული სახეობებისათვის გარკვეულია დღე-ღამური აქტიურობის დინამიკა. შველის დღე-ღამური ნატარის მინიმალური სიგრძე შეადგენს 2-3 კმ-ს, მაქსიმალური 6-7 კმ-ს, ხოლო საშუალო დაახლოებით 4.5 კმ-ს. გარეული ღორის დღე-ღამური ნატარის მინიმალური სიგრძე შეადგენს 5-6 კმ-ს მაქსიმალური 10-20 კმ-ს, ხოლო საშუალო დაახლოებით 6 კმ-ს.

შველი შეიძლება დავახასიათოთ დღე-ღამეში ცხოვრების შემდეგი ნირით:

- საკვების მოპოვებაზე 5-7 სთ.
- ამოცოხნაზე 4-6 სთ.
- დასვენება, სიწყნარე 4-5 სთ.
- სრულყოფილი ძილი 2 3 სთ.

დაკვირვებების შედეგად შველი საკვების მოსაპოვებლად დღე-ღამეში გამოდის დაახლოებით 6-10-ჯერ და მოიხმარს მცენარეულ საკვებს თავისი წონის 25-30%-ს ანუ 55 კგ-იანი ინდივიდი დღე-ღამეში მოიპოვებს 15-17 კგ საკვებს.

ტყის ნაყოფით (წიფელი, რკო, თხილი, პანტა) ნაკვები დათვი და გარეული ღორი დღე-ღამეში დაახლოებით 7-10-ჯერ სვამენ წყალს სარწყულებელზე. გარეული ღორისა და დათვის დღე-ღამური ნატარი რიგ შემთხვევაში აღწევს 10-20 ან > კმ-ს.

ჩვენი ტერიტორიის მთა-ტყის ზონის შემთხვევაში, სანადირო ცხოველები ახდენენ სეზონურ ადგილ-გადანაცვლებას. დამახასიათებელია ვერტიკალური ან რიგ შემთხვევებში ფერდობების ექსპოზიციის მიხედვით ადგილგადანაცვლება. ზაფხულის საბინადრო სტაციებია ტყის შუა და შედარებით ოდნავ ზედა ზონა, ხოლო ზამთარში, დაბალი თოვლის საფარის დროს ტყის შუა და ზედა ზონა. ფერდობებზე ცხოველების მიერ გადაადგილების შეცვლა დაკავშირებულია კლიმატურ პირობებთან (სიცხე, გვალვა, ქარი, დიდთოვლიანობა, ყინვა).

შემოდგომისა და გაზაფხულის საბინადრო სტაციები არის სანადირო ცხოველების დროებითი ადგილსამყოფელი, მათში ისინი აქტიურად მოძრაობენ ძირითადად საკვების მოპოვების დროს. ცხოველების სიმჭიდროდის ხელშეწყობის და საკვების საკმარისი რაოდენობის დროს არ ტოვებენ მათთვის შესაფერის ადგილს (ეს ფაქტორი დამახასიათებელია შველისთვის). აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ თუ სანადირო ცხოველები ინარჩუნებენ წლიურ ან სეზონურ დადებით ენერგობალანსს შესაფერის სავარგულის ფართობებში, ისინი მკვიდრად ბინადრობენ ამ ტერიტორიაზე, ხოლო ენერგო ბალანსის უარყოფითი მხარის შემთხვევაში, ისინი ტოვებენ ამოჩემებულ ტერიტორიას, ეძებენ და მკვიდრდებიან ისეთ სავარგულებში, რომელიც უზრუნველყოფს მათ ნორმალურ განვითარებას.

სამონადირო-სამეურნეო ღონისძიებათა ეფექტურობა, როგორც ეკოლოგიური ისე ეკონომიკური თვალსაზრისით, გამოიხატება იმაში, რომ მეურნეობის სავარგულებს გააჩნდეს სტაბილური ყოველწლიური ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობა. ეს

ფაქტორი კი განპირობებულია ნადირ-ფრინველისათვის მაღალი ხარისხის საბინადრო პირობების შექმნით, რათა ისინი შემდგომში სრულფასოვნად დამკვიდრდნენ მეურნეობის სავარგულებში.

IV.3. სანადირო ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვე შესაფერის საბინადრო სავარგულების ტერიტორიაზე და ტიპოლოგიურ ერთეულებში

სანადირო ცხოველების აღრიცხვის, დასახლების სიმჭიდროვისა და საერთო რიცხოვნების დასადგენად, გამოყენებული იქნა სტრატეგიკაციის მეთოდი. სავარგულების სტრატეგად დაყოფა მოხდა კვარტლების მიხედვით, თვითეული სამონადირო-ტიპოლოგიური ერთეული მიხნეული იქნა ერთ სტრატად.

სანადირო ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვე შესაფერის საბინადრო სავარგულების ტერიტორიაზე და ტიპოლოგიურ ერთეულებში:

ცხრილი №14

№	სახეობის დასახელება		კონკრეტული სახეობისთვის საბინადრო სავარგულის ფართობი (ჰა)	სახეობის რიცხოვნობა	დასახლების სიმჭიდროვე 1000 ჰა-ზე
	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება			
1	შველი	Capreolus capreolus Linnaeus, 1758	10181	200	20
2	გარეული ღორი	Sus scrofa	10181	102	10
3	კურდღელი	Lepus europeus	4000	360	90
4	მგელი	Canis lupus	10181	25	2
5	მელა	Vulpes vulpes	10181	80	8
6	მაჩვი	Meles meles	4500	70	16
7	ქვის კვერნა	Martes foina	10181	407	40
8	ტურა	Canis aureus	10181	60	6

IV.4. სანადირო ცხოველების დაცვა, აღწარმოება და სამეურნეო გამოყენება

სამონადირო მეურნეობა ახორციელებს და კვლავ განახორციელებს სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე ფიზიკურ დაცვას და ბრაკონიერობის აღკვეთის ქმედებებს. ასევე გატარდება ღონისძიებები მიმართული უშუალოდ გარეულ ცხოველებზე – მათი დაცვის, აღწარმოების, შენარჩუნების, გამრავლების და განსახლების ხელშეწყობისაკენ.

კონტროლზეა დაავადებების პრევენციის და მათთან ბრძოლის საკითხები და გატარდება სათანადო ქმედებები. ხორციელდება და განხორციელდება ღონისძიებები მიმართული ცხოველების საბინადრო სავარგულებში არსებობის პირობების ხარისხის გაუმჯობესებაზე. ამ მიმართულების მეშვეობით უმჯობესდება კვების, თავშესაფრის, ბუდობის და ბუნაგობის, ნამატის გამოზრდის და სეზონური ადგილგადასაცვლების პირობები. მომავალში დაგეგმილია ზოგიერთი ცხოველის რეინტროდუქციისა და/ან რესტოკინგის ქმედებების განსახორციელებლად მუშაობა.

ცხოველთა აღრიცხვა(აღწარმოება) განხორციელდება სანადირო მეურნეობის მცველებისა (ეგერების) და მოწვეული ან ადგილობრივი რესურსების სპეციალისტების (ნადირობისმცოდნე) მიერ. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ცხოველების დათვლა და მონიტორინგი მოხდება სეზონურად (ზამთრისა და გაზაფხულის პერიოდში, ბუნებრივი კლიმატის ხელშეწყობის მიხედვით). შესრულებული სამუშაოების მონაცემების მოწოდების შემდეგ კი იწარმოებს აღრიცხვების ჩანაწერების დღიური.

სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლის პრაქტიკაში, გარეული ცხოველების საბინადრო სავარგულების არსებობის პირობების ხარისხის შეფასებისათვის, აპრობირებულია ბონიტეტების სხვადასხვა გრადაციის სკალები, კერძოდ სამიდან თოთხმეტ ბალამდე.

წარმოდგენილი ხუთბალიანი ბონიტირების სკალა სარწმუნოდ ასახავს სავარგულების ხარისხობრივ თვისებებს და საკმარის დონეზე გვიჩვენებს სხვადასხვა კატეგორიის სავარგულების შესაძლებლობას, ფართობის ერთეულზე (100 ან 1000 ჰექტარზე), დაიტოს ცალკეული სახეობის სანადირო ცხოველების გარკვეული რაოდენობა (რიცხოვნობა).

სამონადირეო მეურნეობაში ასევე წარმოდგენილია სხვადასხვა კატეგორიის სავარგულების ოპტიმალური ტევადობა, რაც გულისხმობს - გარეული ცხოველების თითოეული სახეობის ოპტიმალურ რიცხოვნობას ფართობის გარკვეულ ერთეულზე, რომელიც არ არღვევს ეკოსისტემის ბალანსს და შენარჩუნებულია მისი მდგომარეობა. გარეული ცხოველების საბინადრო სავარგულების არსებობის პირობების ხარისხის შეფასება სავარგულების ტევადობის მაჩვენებლებში აისახება შემდეგნაირად:

1. ძირითადი:

- დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მაქსიმუმი.
- დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის ოპტიმუმი.
- დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის პესიმუმი.

2. შუალედური:

- ა) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მაღალი კატეგორია, რაც წარმოადგენს საექსპლუატაციო გარანტს.
- ბ) დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის დაბალი კატეგორია, რაც წარმოადგენს რიცხოვნობის მინიმუმს.

შუალედური კატეგორიების მაჩვენებლების მიხედვით - საშუალო, საშუალოზე მაღალი და მაქსიმუმი რიცხოვნობა უზრუნველყოფს სტაბილურ ყოველწლიურ ბიოლოგიურ და სამეურნეო პროდუქტულობას.

რიცხოვნების მინიმუმის მაჩვენებელი წარმოადგენს ბუნებრივი აღწარმოების ხარჯზე, გარეული ცხოველების აღდგენას ოპტიმალურ რიცხოვნობამდე.

რიცხოვნობის პესიმუმი - წარმოადგენს გარეული ცხოველის გადაშენების რეალურ საფრთხეს, რაც მოითხოვს რესტოკინგის ან რეინტროდუქციის ღონისძიებების განხორციელებას.

სამონადირო სავარგულების ცალკეული ტიპი წარმოადგენს გარკვეული სახეობების საბინადრო სივრცეს. მას საწყისად გააჩნია ბუნებრივი თვისებები, რომელთა ერთობლიობა განსაზღვრავს ამა თუ იმ სახეობებისთვის საბინადრო პირობების ხარისხს.

სამონადირო სავარგულების ბუნებრივი თვისებები განიცდის ცვალებადობას და ზოგ შემთხვევაში ხდება მათი სახეცვლილება ადამიანის სამეურნეო გამოყენების შედეგად.

სამონადირო მეურნეობის გაძღოლისა და შემდგომში წარმატებული მართვისთვის, აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს სავარგულების მდგომარეობის მუდმივი და პერიოდული კონტროლი, სანადირო ნადირ-ფრინველზე სეზონური(ფენოლოგიური) დაკვირვებები და აღწარმოების მეთოდები.

საჭიროებს პერიოდული კონტროლი-მონიტორინგის განხორციელება ყოველ ათწლიან მონაკვეთში და სავარგულების მდგომარეობის გენერალური რევიზიის ჩატარება, გარეული ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასების და ხარისხის დადგენის მიზნით.

ამ ღონისძიებების ჩატარების მიზანია სავარგულების მდგომარეობის, გარეული ცხოველების საბინადრო პირობების შეფასებისა და ხარისხის დადგენა.

გარეული ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვისა და რიცხოვნობის მაჩვენებლებს, თავისი სტატუსის შესაბამისად, მინიჭებული აქვთ შემდეგი სახის ბიოლოგიური წარმადობის განმსაზღვრელი კრიტერიუმი და ხარისხობრივი კატეგორია:

ცხრილი №15

კატეგორია	პოტენციალური შესაძლებლობა	%
I	დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მაქსიმუმი	250%
	ბიოლოგიური წარმადობა	
II	დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის საექსპლოატაციო გარანტი	150%
	ბიოლოგიური წარმადობა	
III	დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის ოპტიმუმი	100%
	ბიოლოგიური წარმადობა	
IV	დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის მინიმუმი	50%
	ბიოლოგიური წარმადობა	
V	დასახლების სიმჭიდროვის და რიცხოვნობის პესიმუმი	25%
	ბიოლოგიური წარმადობა	

გარეული ცხოველების შესაფერისი სავარგულების ტიპების მიხედვით განისაზღვრება ხარისხობრივი კატეგორიები თითოეული სახეობის მთელი შესაფერისი საბინადრო ტერიტორიისათვის, რომელთა საფუძველზეც წარმოებს ყველა დანარჩენი საპროგნოზო ბიოლოგიურ-ეკონომიური მაჩვენებლების გაანგარიშება.

გარეული ცხოველების დასახლების სიმჭიდროვისა და რიცხოვნობის პოტენციური შესაძლებლობის განსაზღვრა და ამის საფუძველზე საექსპლუატაციო ნორმების დადგენა სარწმუნო მაჩვენებლებში ხორციელდება სტატისტიკურ-ბიომეტრული ანალიზისა და პროგნოზის ხერხით.

ბუნებრივ ეკოსისტემებში სანადირო ცხოველების რიცხოვნება ხასიათდება უკიდურესი რყევით, კერძოდ:

დაკვირვებების შედეგად ცნობილია, რომ ევროპის ცენტრალურ ნაწილში კურდღლის დასახლების სიმჭიდროვე სავარგულების ყოველ 100 ჰექტარზე მერყეობს დაახლოებით 1-დან 220 სულამდე.

გარეული ღორის დასახლების სიმჭიდროვის პოტენციური შესაძლებლობა აღწევს 4-5 სულს ყოველ 100 ჰექტარზე, დასაშვები ზღვარია 2-3 სული ყოველ 100 ჰექტარზე, ისიც დამატებითი საკვებით უზრუნველყოფის შემთხვევაში.

სამონადირო მეურნეობის გაძღოლა ინტენსიფიკაციის გზით უზრუნველყოფს სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის სტაბილიზებას ოპტიმალურ დონეზე, რის შედეგად სავარგულების ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობა სტაბილური და პროგნოზირებადია.

ზოგადად სამონადირო მეურნეობის შექმნის (მოწყობის) მიზანს წარმოადგენს ნადირობის გზით მისი რესურსის სამეურნეო გამოყენება. აღნიშნული პროცესი ისე უნდა წარიმართოს, რომ მოხდეს მისი მდგრადი გამოყენება, რათა ზიანი არ მიაყენოს პოპულაციის რიცხოვნობას.

IV.5. შესაფერის საბინადრო სავარგულებში მობინადრე სანადირო ცხოველების პოტენციური და ოპტიმალური რიცხოვნობა და დასახლების სიმჭიდროვე

ცხრილი №16

№	სახეობის დასახელება		ცხოველთა პოტენციური და ოპტიმალური რიცხოვნობა	არსებული რიცხოვნობა	დასახლების სიმჭიდროვე 1000 ჰა-ზე
	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება			
1	შველი	Capreolus capreolus Linnaeus,1758	50-250	200	20
2	გარეული ღორი	Sus scrofa	100-150	102	10
3	კურდღელი(4000ჰა)	Lepus europeus	100-400	360	90
4	მგელი	Canis lupus	20-30	25	2
5	მელა	Vulpes vulpes	180-200	80	8
6	მაჩვი(4500ჰა)	Meles meles	120-130	70	16
7	ქვის კვერნა	Martes foina	200-450	407	40

8	ტურა	Canis aureus	50-100	60	6
---	------	--------------	--------	----	---

ხარისხის ამაღლების მიზნით დაგეგმილია დამატებითი ხელშემწყობი ღონისძიებების ჩატარება, კერძოდ საბინადრო პირობების გაუმჯობესება სასარგებლო სანადირო ცხოველების რიცხოვნების გაზრდისათვის. სამონადირო მეურნეობის მიერ მოხდება მტაცებელ ცხოველთა რიცხოვნების რეგულირება რათა მოხდეს სასარგებლო სანადირო ნადირ-ფრინველის რიცხოვნების ზრდა.

IV.6. სამონადირო მეურნეობის ბიოტექნიკური ღონისძიებები

ბიოტექნიკური ღონისძიებების კომპლექსის მიზნობრიობა შეიძლება განვსაზღვროთ შემდეგი ღონისძიებებით: გარეული ცხოველების დაცვა, აღწარმოება, გამრავლება და შენარჩუნება – სადაც მოხდება სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის გაზრდა. სამონადირო მეურნეობაში სანადირო ცხოველების დაცვა, შენარჩუნება, აღწარმოება, რაციონალური გამოყენება და ბიოტექნიკური ღონისძიებების ჩატარება ეყრდნობა გარეულ ცხოველთა რიცხოვნობის მდგომარეობას. ასეთი ღონისძიებების ეფექტურობა, როგორც ეკოლოგიური, ისე ეკონომიკური თვალსაზრისით, ქმნის სამონადირო მეურნეობისთვის სტაბილურ, ყოველწლიურ ბიოლოგიურ და სამეურნეო პროდუქტიულობას. ამისათვის სანადირო ნადირ-ფრინველისათვის (თითოეული სახეობისთვის), უნდა შეიქმნას მაღალი ხარისხის საბინადრო ბიოლოგიური პირობები.

გარეული ცხოველების საბინადრო სავარგულების ბიოტექნიკური კეთილმოწყობის ნორმები

ცხრილი №17

№	გარეული ცხოველების სახეობები	ნათესი კულტურები საკვები მინდორი	საკვებური მოედანი	სამარილე
GPS კოორდინატები		X/Y-0392640/4633758	X/Y-0395075/4635375	X/Y-0392640/4633758
		X/Y-0395499/4635675	X/Y-0399175/4633899	X/Y-0395075/4635375
				X/Y-0395499/4635675
				X/Y-0398429/4634311
1	შველი	0. 1 - 0. 2 ჰა 5-10 სულზე	1 ცალი 20-25 სულზე	1 ცალი 9-10 სულზე
2	გარეული ღორი	0. 2 - 0. 3 ჰა 8-10 სულზე	1 ცალი 20-25 სულზე	1 ცალი 8-10 სულზე

გარეული ნადირისათვის მოწყობილ სამარილეებში გამოიყენება ქვამარილის ნატეხები რომლის შემადგენლობაში შედის:
ქვამარილი (NaCl) – 99%, აქედან Na - 39.4%, Cl- 60%;

დანარჩენი ნაცარი, კალიუმი, კალციუმი, მაგნიუმი, რკინა სულ – 0.6%.

გარეული ნადირ-ფრინველის დამატებითი საკვებით უზრუნველყოფა

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია ზღვის დონიდან 800-2000>მ ზღვრულ დიაპაზონშია, აქედან ძირითადი ნაწილი ზღვის დონიდან 800-1800> მ დიაპაზონს მოიცავს და განთავსებულია მაღალმთიანი ტყის ზონის ფარგლებში. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ბინადრობენ ტყის ზედა და ქვედა ზონების ტიპური გარეული ცხოველები. განსხვავებული ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გამო მეურნეობის სავარგულებში არის მცენარეთა სავეგეტაციო პერიოდის საშუალო ხანგრძლივობა (საშუალო ხანგრძლივობა განისაზღვრება 90 (სამი თვე) დღით.

გარეული ნადირ-ფრინველისათვის დამატებითი საკვების მიწოდების პერიოდი თითოეულ განსხვავებულ ბუნებრივ-კლიმატურ და მცენარეულ ზონაში შეიძლება დაიყოს შემდეგნაირად:

ცხრილი №18

№		ხანგრძლივობა (დღე)	მოსავლიანობა წელიწადში	გარეული ცხოველებისთვის დამატებითი საკვების პერიოდი	ეტაპი	%
1	საკვების მიწოდების პერიოდი	90	უხვი	გარეული ცხოველებისთვის დამატებითი საკვების პერიოდი	საკვებთან შეგუების ეტაპი	25
2		120	საშუალო		ინტენსიური კვება	50
3		180	დაბალი		ბუნებრივ საკვებზე დაბრუნება	25

გარეული ცხოველებისათვის დამატებითი საკვების მიწოდების განხორციელებისათვის საჭიროა შეიქმნას საკვებური მინდვრები, სადაც მოსავალი რჩება აუღებელი, თივის მარაგის უზრუნველყოფა, მარცვლოვანი და ძირნაყოფიანი (მიწაგაშლა) კულტურების წარმოებისათვის ნათესი მინდვრების შექმნა, ფოთლიანი ნეკერის კონებისა და ხორბლოვანი კულტურების ძნების დამზადება, რომლებიც გამოიყენება როგორც დამატებითი კვების დროს, ასევე მკაცრი ზამთრის პერიოდში.

საჭიროების შემთხვევაში სანადირო ცხოველების შეყვანისა და განსახლებისათვის სავარგულებში საჭიროა ჩატარდეს ბიოტექნიკური ღონისძიებების ცალკე კომპლექსი სადაც განხორციელდება სავარგულების მომზადება ცხოველთა შემდგომი შესაფერისი ბიოლოგიური გარემოს შექმნისათვის.

გარეული ცხოველების დამატებითი კვების ნორმები (ერთ სულზე 100 დღე)

ცხრილი №19

№	გარეული ცხოველების სახეობები	ქვამარილი (კგ)	ნეკერი ფოთლიანი (კონა)	თივა (კგ)	მარცვლოვანი საკვები (კგ)
3	შველი ერთ სულზე	1 – 1.5	15-20	40-50	20-25

4	გარეული ლორი ერთ სულზე	2 – 2.5			50-60
---	------------------------------	---------	--	--	-------

გარეული ცხოველების მოპოვების კოტეჯი

სანადირო ცხოველების აღრიცხვის, სერთო რიცხოვნობის დასადგენად გამოყენებულ იქნა აღრიცხვის სტრატეგიკაციის მეთოდი. შემდგომში შიძლება გამოვიყენოთ აღრიცხვის სხვა მეთოდები, მაგალითად - აღრიცხვა ამოღებულ ინდივიდთა რაოდენობის მიხედვით და სხვა.

გარეული ცხოველების მოპოვების შესაძლებელი კოტეჯები:

ცხრილი №20

№	სახეობის დასახელება		ცხოველთა პოტენციური და ოპტიმალური რიცხოვნობა	არსებული რიცხოვნობა	დასახელების სიმჭიდროვე 1000 ჰა-ზე	წლიური მოპოვების ნორმა %	მოპოვების შესაძლებელი რაოდენობა
	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება					
1	შველი	Capreolus capreolus Linnaeus, 1758	50-250	200	20	5-10	7
2	გარეული ღორი	Sus scrofa	100-150	102	10	20-60	12
3	კურდღელი	Lepus europeus	100-400	360	90	40-80	25
4	მგელი	Canis lupus	20-30	25	2-3	50-80	3
5	მელა	Vulpes vulpes	180-200	80	8	20-70	6
6	მაჩვი	Meles meles	120-130	70	15	20-30	10
7	ქვის კვერნა	Martes foina	200-450	407	16	10-20	30
8	ტურა	Canis aureus	50-100	60	6	40-60	7

სამონადირო მუხრნობის სავარგულებში სანადირო სეზონის (შემოდგომა - ზამთარის პერიოდი) შესაძლებელია დაიშვას ნადირობა გარეულ ცხოველებზე შემდეგი პროცენტული მაჩვენებლების მიხედვით:

ცხრილი №21

სახეობის დასახელება		პროცენტული მაჩვენებელი %
ქართული	ლათინური	
შველი	Capreolus capreolus Linnaeus, 1758	4
გარეული ღორი	Sus scrofa	12
კურდღელი	Lepus europeus	7
მგელი	Canis lupus	12
მელა	Vulpes vulpes	8
მაჩვი	Meles meles	14
ქვის ვერნა	Martes foina	7
ტურა	Canis aureus	12

V თავი

სამონადირეო მეურნეობის ზონირება

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია, შიდასამეურნეო დანიშნულების მიხედვით, იყოფა შემდეგ ერთეულებად (სქემა მოცემულია თანდართულ რუკაზე):

სანადირო უბანი - №№2,3,14-34,47,50 კვარტლებს გამოკლებული აღკვეთილისა და აღწარმოების უბნებისათვის გამოყოფილი ტერიტორია, სადაც უშუალოდ ხდება იმ ნადირ-ფრინველის მოპოვება, რომელზედაც ნადირობა ნებადართულია ლიცენზიის საფუძველზე.

აღკვეთილი - №№1,11-13,34-40,42,44,46,51 კვარტლები. ტერიტორიის ამ ნაწილში, უშუალოდ მოხდება გარეული ნადირ-ფრინველის ოპტიმალური რიცხოვნობის აღდენა და მათი გამრავლების ხელსაყრელი ბიოლოგიური პირობების შექმნა, სადაც მთელი წლის განმავლობაში იქნება აკრძალული ნადირობა.

აღწარმოების უბანი (სიმშვიდის ზონა) - №№4,5,21,48,49 კვარტლები. სამონადირეო მეურნეობის ამ ტერიტორიაზე გამოიყოფა გარეული ნადირ-ფრინველის ბუდობის, გამრავლების, ნამატის მიღებისა და გამოზრდისათვის ხელსაყრელი უბნები, სადაც მთელი წლის განმავლობაში აკრძალული იქნება ნადირობა.

დაგეგმილია ნადირ-ფრინველის საშენის მოწყობა (აღებული UTM კოორდინატთა სისტემაში: X/Y- 0399175/4633899).

VI თავი

ცხოველთა აღრიცხვა და მონიტორინგი

მონიტორინგის საქმიანობის გეგმა შედგენილია სამონადირეო მეურნეობის მიერ განსაზღვრული აღრიცხვისა და მონიტორინგის ვადების მიხედვით, მასში ასახული სახეობების მითითებით, მონიტორინგი განხორციელდება ზამთრისა და გაზაფხულის პერიოდში (სავარაუდოდ იანვრიდან მარტის თვის ჩათვლით ბუნებრივი კლიმატის ხელშეწყობის მიხედვით):

ცხრილი №22

წლები	ყოველი მომდევნო წელი								
	პერიოდი	გაზაფხული	ზაფხული	შემოდგომა	ზამთარი	გაზაფხული	ზაფხული	შემოდგომა	ზამთარი
სახეობები									
კვერნა	პირდაპირი დათვლა ტრანსექტები			კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები	პირდაპირი დათვლა ტრანსექტები				კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები
მგელი	პირდაპირი დათვლა, ვოკალიზაციის აღრიცხვა ტრანსექტები			კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები	პირდაპირი დათვლა, ვოკალიზაციის აღრიცხვა ტრანსექტები				იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები
შველი	პირდაპირი დათვლა, ვოკალიზაციის აღრიცხვა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები			ექსკრემენტები, გამორეკვის გზით, ტრანსექტების შერჩევით ნაწოლის აღრიცხვა	პირდაპირი დათვლა, ვოკალიზაციის აღრიცხვა, კვალის იდენტიფიკაცია, ექსკრემენტები, ტრანსექტები				ექსკრემენტები, გამორეკვის გზით, ტრანსექტების შერჩევით ნაწოლის აღრიცხვა

გარეული ღორი	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფი კაცია, ექსკრამენ ტები, ტრანსექტე ბი, ნაწოლის აღრიცხვა			ექსკრემენ ტები, გამორეკვი ს გზით, ტრანსექტე ბის შერჩევით ნაწოლის აღრიცხვა	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფი კაცია, ექსკრამენ ტები, ტრანსექტე ბი, ნაწოლის აღრიცხვა			ექსკრემენ ტები, გამორეკვი ს გზით, ტრანსექტე ბის შერჩევით ნაწოლის აღრიცხვა
მელა	პირდაპირი დათვლა, ტრანსექტე ბი			პირდაპირი დათვლა, ტრანსექტე ბი პირდაპირი დათვლა, ტრანსექტე ბი				პირდაპირი დათვლა, ტრანსექტე ბი
კურდღელი	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფი კაცია,			კვალის იდენტიფი კაცია, ექსკრემენ ტები, გამორეკვი ს გზით, ტრანსექტე ბის შერჩევით	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფი კაცია,			კვალის იდენტიფი კაცია, ექსკრემენ ტები, გამორეკვი ს გზით, ტრანსექტე ბი
დათვი (წითელი ნუსხა)	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფი კაცია, ექსკრამენ ტები, ტრანსექტე ბი, ნაწოლის აღრიცხვა			ექსკრემენ ტები, გამორეკვი ს გზით, ტრანსექტე ბის შერჩევით ნაწოლის აღრიცხვა	პირდაპირი დათვლა, კვალის იდენტიფი კაცია, ექსკრამენ ტები, ტრანსექტე ბი, ნაწოლის აღრიცხვა			ექსკრემენ ტები, გამორეკვი ს გზით, ტრანსექტე ბის შერჩევით ნაწოლის აღრიცხვა

<p>კავკასიური როჭო (წითელი ნუსხა)</p>	<p>პირდაპირი დათვლა ტიხტიხის დროს, ბუდეების დათვლა, წერტილო ვანი ტრანსექტე ბი</p>	<p>ტრანსექ ტებზე გასვლა</p>		<p>პირდაპირი დათვლა ტიხტიხის დროს, ბუდეების დათვლა, წერტილო ვანი ტრანსექტე ბი</p>	<p>ტრანსექ ტებზე გასვლა</p>	
<p>პათოლოგიური გამოკვლევები</p>	<p>ენტომოლოგიური და ფიტოპათოლოგიის კვლევა სანიმუშო ფართობებზე</p>					

ცხოველთა აღრიცხვა განხორციელდება სანადირო მეურნეობის მცველებისა (ეგერების) და მოწვეული ან ადგილობრივი რესურსების სპეციალისტების (ნადირობისმცოდნე) მიერ. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ცხოველების დათვლა და მონიტორინგი იწარმოებს სეზონურად (ზამთრისა და გაზაფხულის პერიოდში სავარაუდოდ იანვრიდან მარტის თვის ჩათვლით ბუნებრივი კლიმატის ხელშეწყობის მიხედვით). აღრიცხვის, დასახლების სიმჭიდროვისა და საერთო რიცხოვნობის დასადგენად უნდა გამოვიყენოთ აღრიცხვის შერჩევითი მეთოდები, კერძოდ სტრატეფიკაციის მეთოდი. ასევე სანადირო ცხოველების დათვლის დროს შეიძლება მიემართოს ცხოველების გამორეკვის მეთოდს, რაშიც მონაწილეობს დაახლოებით 10-15 ადამიანი, რომლის ნაწილი გამორეკავს ცხოველებს, ხოლო ნაწილი ერთ ზოლად ჩადგებიან შესაბამისი მანძილის დაცილებით და აღრიცხავენ ცხოველებს. ასეთი სახის სამუშაოების შესრულებისას, ცხოველთა აღრიცხვების მონაცემების მოწოდების შემდეგ წარმოებს აღრიცხვების ჩანაწერების დღიური.

სააღრიცხვო ბარათის ფორმები:

ფიქსირებული სიგანის ხაზობრივი ტრანსექტები

<p>კოდი - LTfix</p>	<p>რიცხვი ადგილი</p>				
<p>ტყის კვარტლის №</p>					
<p>ამინდი დაწყების დრო დამთავრების დრო</p>					
<p>დამკვირვებელი ტრანსექტის მიმართულება (°)</p>					
<p>ტრანსექტის სიგრძე ტრანსექტის სიგანე</p>					
<p>სახეობა</p>	<p>ობიექტი</p>	<p>ასაკი/ სქესი</p>	<p>ობიექტის რაოდენობა (კლასტერი)</p>	<p>პონის დრო</p>	<p>შენიშვნა</p>

წერტილოვანი ტრანსექტები

<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">კოდი - PT</div>	რიცხვი _____ ადგილი _____ ტყის კვარტლის № _____ ამინდი _____ დაწვების დრო _____ დამთავრების დრო _____ დამკვირვებელი _____ ტრანსექტის მიმართულება (°) _____					
სახეობა	ობიექტი	ასაკი/ სქესი	ობიექტის რაოდენობა (კლასტერი)	პოვნის დრო	რადიალური მანძილი	შენიშვნა

აღსანიშნავია სამონადირეო ტერიტორიაზე საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი კავკასიური როჭოს პოპულაციის არსებობა. კავკასიური როჭო წარმოადგენს კავკასიის ენდემურ სახეობას და მისი რიცხოვნობა საქართველოს მაშტაბით არის შემცირებული. ამ ფრინველების დაცვა და პოპულაციის შენარჩუნება და შემდგომში მათი გამრავლება ჩვენთვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს.

კავკასიური როჭო: მისი აღრიცხვისათვის შეიძლება გამოვიყენოთ ტერიტორიული ინდივიდის დათვლის მეთოდი. გაზაფხულზე ტიხტიხის დროს მამრ ფრინველებს ახასიათებთ მკვეთრად გამოხატული ტერიტორიულობა. ამ დროს დომინანტი ინდივიდების დათვლა საკმაოდ ადვილია, შემდეგ ვარკვევთ, თუ როგორია პოპულაციაში სქესთა შეფარდება და ვადგენთ საშუალოდ რამდენი მდედრი მოდის ერთ მამრზე. ამის შემდეგ შესაძლებელი ხდება პოპულაციის რიცხოვნობის მიახლოებითი გამოთვლა.

პოპულაციის რიცხოვნობის გამოთვლას ვაწარმოებთ შემდეგი ფორმულით:

$$W = mdf + md$$

სადაც

W - არის პოპულაციის საერთო რიცხოვნობა;

md - გამრავლებაში მონაწილე მამრების საერთო რაოდენობა;

f - დედლების საშუალო რიცხვი ერთ მამალზე გაანგარიშებით.

ქვემოთ მოცემულია მონიტორინგის გეგმა. ამავე სქემით განხორციელდება მონიტორინგი სხვა წლებშიც. თუმცა მას დაემატება ის სამონიტორინგო საკითხები, რომლებიც სამონადირეო მეურნეობის წარმოების შემდგომ ეტაპზე იქნება განსახორციელებელი, ან საკითხის დამატების საჭიროება გამოვლინდება საქმიანობისას, როგორცაა მაგალითად, გარეული ცხოველების სამონადირეო ტერიტორიაზე რეინტროდუქცია ან რესტოკინგი. ამ შემთხვევაში მონიტორინგის გეგმაში შეტანილი იქნება სათანადო დამატებები საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

კურდღელი:

კურდღლის ასადრიცხად ვიყენებთ ექსკრემენტების აღრიცხვის მეთოდს. უბნების მიხედვით 1000 მეტრიან ტრანსექტებზე აღვრიცხავთ ყველა შემხვედრი ექსკრემენტების გროვას (მხოლოდ შედარებით ახალ ექსკრემენტებს). ამ მონაცემებზე დაყრდნობით ვაკეთებთ მარტივ პროპორციას და ვითვლით კურდღლის სიმჭიდროვეს ჩვენს მიერ მიღებული საშუალო ინდექსიდან. საბოლოოდ მიღებულ სიმჭიდროვეს, პოპულაციის რიცხოვნობის მისაღებად, გამრავლებთ ტერიტორიის საერთო ფართობზე.

$N=D \times S$

N – პოპულაციის საერთო რიცხოვნობა;

D – პოპულაციის სიმჭიდროვე;

S – ტერიტორიის ფართობი.

ტურა:

ტურის აღრიცხვას წარმოებს ღამის განმავლობაში მათი ვოკალიზაციის აღრიცხვის გზით. თითოეულ კონკრეტულ უბანზე ვავლენთ რამდენი ინდივიდი კივის და შემდეგ ვითვლით საერთო რაოდენობას.

მელა:

მელას აღსარიცხავად მივმართავთ, როგორც პირდაპირი აღრიცხვის მეთოდს, ისე არაპირდაპირსაც. ისინი ხშირად გვხვდებიან გადაადგილების დროს. ჩვენ მათ შესახებ ინფორმაციას ვიღებთ მწვემსებისგანაც.

მგელი:

მეურნეობის ფარგლებში ამ სახეობის შესახებ აღრიცხვას სხვადასხვა მეთოდებით ტარდება. საშუალების მიხედვით აღვრიცხავთ ახალ ნაკვალევს და ვიღებთ ანაზომებს ინდივიდის იდენტიფიკაციის მიზნით სპეციალური ფორმის მიხედვით. ამავე დროს ვინიშნავთ ნებისმიერ ვოკალიზაციას. ამგვარად ვცდილობთ გამოვავლინოთ ტერიტორიაზე არსებული ოჯახები.

გარეული ღორი:

მისი სულადობის დადგენის მიზნით მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნას ხელოვნურად მოწყობილი საკვებურები, ვიზუალურად ვსწავლობთ მათ ნაკვალევს. როგორც წესი, კოლტში შემავალი ღორები ერთად მოძრაობენ. დავთვლით რამდენი კოლტი ფიქსირდება აღკვეთილის ტერიტორიაზე. გასათვალისწინებელია ის ფაქტორი, რომ ისინი საკვების მოპოვების მიზნით ხშირად მიგრირებენ მიმდებარე ტერიტორიებზე, ხოლო გარკვეული პერიოდის შემდეგ, კვლავ ბრუნდებიან.

შველი: აქაც მისი სულადობის დადგენის მიზნით მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნას ხელოვნურად მოწყობილი საკვებურები, მათი ნაკვალევის დათვლისა და ექსტემენტის აღრიცხვის გზით.

სამონიტორინგო დაკვირვების ჩატარება და ზოგადად მონიტორინგის წარმოება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ღონისძიებაა სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლის საქმეში. ამდენად აუცილებელია შეიქმნას მონიტორინგის პროგრამა, რომლის მიხედვითაც დაიგეგმება შემდეგში მონიტორინგის საქმიანობათა გეგმა წლების მიხედვით.

მონიტორინგის ძირითადი მიზანი სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველებზე დაკვირვების წარმოებაა, მათი მდგომარეობის დაფიქსირების, საფრთხეების და გამრავლების ხელშემშლელი ფაქტორების გამოვლენის და სათანადო რეკომენდაციების შემუშავების მიზნით. შემდგომში კი უნდა მოხდეს ამ რეკომენდაციების საფუძველზე შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება,

მონიტორინგის ობიექტები, როგორც აღინიშნა სანადირო და საქართველოს “წითელ ნუსხაში” შეტანილი ცხოველებია, რომლებიც ბინადრობენ სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე. მონიტორული ღონისძიებები უნდა წარმოებდეს აგრეთვე ამ სახეობების საბინადრო გარემოს მდგომარეობაზე. ბიოტექნიკური ღონისძიებების ჩატარების ეფექტურობაზე, დაავადებების გავრცელებაზე და სხვა ფაქტორებზე, რომლებიც მნიშვნელოვანია ცხოველთა გამრავლებისა და აღწარმოებისათვის, ასევე მათთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნისათვის.

სამონადირეო მეურნეობის გაძღოლის პრაქტიკაში აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს სავარგულის მდგომარეობის მუდმივი და პერიოდული კონტროლი. უწყვეტი მონიტორინგი ხორციელდება სეზონური ფენოლოგიური დაკვირვების და აღწერის ხერხით. მონიტორინგი უნდა განხორციელდეს მკვეთრად დაზუსტებულ პერიოდში ერთი და იგივე მარშრუტის შემოვლით, რათა ნადირმცოდნის ან რეინჯერის მიერ არა მარტო დათვალიერებული, არამედ გამოვლენილიც იყოს რაიმე მნიშვნელოვანი მოვლენა ან ფაქტები. იქნება ეს მტაცებლის მიერ რომელიმე ცხოველის დაზიანების, ბუდის ან სოროს ნგრევის ექსტრემალური სიტუაციების, ან უკანონო ქმედების ფაქტები. მონიტორინგის მნიშვნელოვანი მომენტია ფოტოპათოლოგიური გამოკვლევების ჩატარების ეფექტურობის დადგენა და ხანძარსაშიში კერების დროული გამოვლენა, რომელიც უნდა ჩატარდეს მეურნეობის თანამშრომლების თანხლების ან კვალიფიციური სპეციალისტის დაქირავების და დახმარების გზით, რადგანაც მავნებლის მიერ დაზიანების უყურადღებობის შემთხვევაში შესაძლოა მოჰყვეს მერქინობის და ბუჩქების გახმობა და ხანძარსაშიში ადგილებად გადაქცევა. ბუნებრივი ხანძრის წარმოშობა კი თავისთავად გამოიწვევს მრავალი ცხოველის ჰაბიტატის რღვევას. ზემოთ აღნიშნული ფაქტი კი უარყოფით ზეგავლენას იქონიებს ცხოველების და ფრინველების წარმადობაზე, რაც ასე მნიშვნელოვანია წარმატების მისაღწევად ასეთ საქმიანობაში.

მონიტორინგის წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი პირობაა ეგერის დღიურების და მონიტორინგის ჟურნალის წარმოებაც, რომელიც ასევე განხორციელდება საქმიანობისას. ამ დოკუმენტებში აისახება ყოველ სამონიტორინგო დაკვირვების დრო, ადგილი, სამონიტორინგო პარამეტრიც, მდგომარეობა, შედეგი, საჭიროების შემთხვევაში რეკომენდაცია და სხვა მონაცემები.

ქვემოთ მოცემულია მონიტორინგის გეგმა (ერთწლიანი). ამავე სქემით განხორციელდება მონიტორინგი სხვა წლებშიც. თუმცა მას დაემატება ის სამონიტორინგო საკითხები, რომლებიც სამონადირეო მეურნეობის წარმოების შემდგომ ეტაპზე იქნება განსახორციელებელი, ან საკითხის დამატების საჭიროება გამოვლინდება საქმიანობისას, როგორცაა მაგალითად, გარეული ცხოველების სამონადირეო ტერიტორიაზე რეინტროდუქცია ან რესტოკინგი. ამ შემთხვევაში მონიტორინგის გეგმაში შეტანილი იქნება სათანადო დამატებები საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

შემდგომი 10 წლის სამოქმედო მონიტორინგის გეგმა

№	მონიტორინგი	მონიტორინგის პერიოდი	შემსრულებელი პირები	რეკომენდაცია
1	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა რიცხოვნობაზე დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირობისმცოდნე მცველი (ეგერი)	აღრიცხვის ჩატარება და შედეგების ანალიზი
2	სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა მდგომარეობაზე დაკვირვება, მათი გამრავლება-განვითარების ხელშემშლელი ფაქტორების არსებობის დადგენის მიზნით	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირობისმცოდნე მცველი (ეგერი)	საფრთხეების იდენტიფიკაცია და ასეთის არსებობის შემთხვევაში რეკომენდაციის მომზადება ქმედებების განხორციელებისათვის
3	სამონადირეო ტერიტორიაზე გავრცელებულ სანადირო ცხოველთა აღწარმოების მიმდინარეობაზე დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირობისმცოდნე მცველი (ეგერი)	ეფექტურობის დადგენა და ხელშემშლელი ფაქტორების გამოვლენა
4	სანადირო და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა მდგომარეობაზე დაკვირვება კაბიტატების მიხედვით	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირობისმცოდნე მცველი (ეგერი)	აღდგენითი ქმედებები
5	მცენარეთა მავნე დაავადებათა გამომწვევი მიზეზების დადგენა	პერიოდულად 2-ჯერ წელიწადში (გაზაფხული-შემოდგომა)	მეტყევე სპეც. მცველი (ეგერი)	საფრთხეების იდენტიფიკაცია და ასეთის არსებობის შემთხვევაში რეკომენდაციის მომზადება ქმედებების განხორციელებისათვის
6	სავარგულის ბიოტეხნიკური კეთილმოწყობა, სავარგულის დაცვა	ყოველწლიურად	აგროსპეციალისტი მცველი (ეგერი)	

7	ხანძარსაწინააღმდეგო სამუშაოები	სეზონურად, ძირითადად შემოდგომით	მცველი (ეგერი) მეტყვევ სპეც.	ხანძარსაშიში კერების დროულად გამოვლენა და გაწმენდა
8	სანადირო ცხოველების საბინადრო პირობებში დაავადებათა არსებობის გამოვლენა და მისი აღმოფხვრისათვის განხორციელებული ქმედებები	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირობისმცოდნე მ. ვეტერინარი, მცველი (ეგერი)	საფრთხეების იდენტიფიკაცია და ასეთის არსებობის შემთხვევაში რეკომანდაციის მომზადება ქმედებების განხორციელებისათვის
9	ცხოველთა ინვაზიური სახეობების რიცხოვნობაზე და ახალი სახეობების გამოჩენაზე დაკვირვება	წელიწადში 2-ჯერ (გაზაფხული-შემოდგომა)	ნადირობისმცოდნე მ. მცველი (ეგერი)	ინვაზიური სახეობების ელიმინაციის ქმედებების განხორციელებისათვის რეკომენდაციები და ქმედებები
10	ნარჩენების მართვის ეფექტურობაზე დაკვირვება	პერიოდულად	ნადირობისმცოდნე მ. მცველი (ეგერი)	

სამონადირო მეურნეობის მართვის აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს სავარგულის მდგომარეობის მუდმივი და პერიოდული კონტროლი. ტერიტორიის დაცვა განხორციელდება სამცველოებად დაყოფის საშუალებით და გულისხმობს მცველების (ეგერების) მიერ პერიოდულად სამონადირო ტერიტორიის შემოვლას.

VII თაზო

ცხოველთა ღაცვის და აღწარმოების ღონისძიებები

VII.1. ცხოველთა რეინტროდუქციის ან/და რესტოკინგის ღონისძიებები

სამონადირო მეურნეობის სავარგულებში სანადირო ცხოველების შემოყვანა და განსახლება უნდა განხორციელდეს მიზნობრივი შერჩევის გზით.

პირველ რიგში ხორციელდება იმ ცხოველების რეინტროდუქცია, რომლებიც ისტორიულად მკვიდრად ბინადრობდნენ სამონადირო მეურნეობის სავარგულებში და არახელსაყრელი პირობების გამო გადაშენდნენ ამ ტერიტორიიდან.

სანადირო ცხოველების შეყვანისა და განსახლებისათვის სავარგულებში ტარდება ბიოტექნიკური ღონისძიებების ცალკე დაგეგმილი კომპლექსი – სავარგულების მომზადება ცხოველთა შემოყვანისათვის.

სამონადირო მეურნეობის პრაქტიკაში ყველაზე მეტად ამართლებს ხელოვნური საბინადრო სტაციების – რემიზების მოწყობა, ისინი ქმნიან ველური კულტურების გამოყენებით ან ღია სავარგულებში და ასრულებენ ერთდროულად თავშესაფრის და საკვებური მინდვრების ფუნქციას, ან ტყის ველობებში.

რემიზებისა ან ბუნებრივ საადაპტაციო სტაციების ირგვლივ მოწყობილ ია საკვებური მინდვრები, საკვებური მოედნები და წერტილები, სამარილები, სარწყულებლები და სხვა ბიოტექნიკური ნაგებობანი.

სამონადირეო მეურნეობაში განსახლებისათვის შემოყვანილი ნადირ-ფრინველი 14–20 დღის საკარანტინო პერიოდში შენახულია ვოლიერებში, რომლებიც მოწყობილია საადაპტაციო სტაციების უშუალო სიახლოვეს.

საკარანტინო პერიოდის დამთავრების შემდეგ ხდება ნადირ-ფრინველის გაშვება ვოლიერიდან. ცხოველის დღე-ღამური ცხოვრების ნირის შესაბამისად ვოლიერები იხსნება სადამოთი – შებინდებისას ან დილით – გამთენიისას. ამ შემთხვევაში დაუშვებელია ცხოველების დაფრთხობა ან სხვა ფორმით შეწუხება. ცხოველები საკარანტინო პერიოდში ეჩვევიან ვოლიერის პირობებს. სავარგულებში გაშვებული ცხოველები ვოლიერებს უბრუნდებიან დაახლოებით ორი კვირიდან ექვს თვემდე დროის განმავლობაში, მათ ჩვეულებრივ ეძლევათ საკვების სრული ულუფა, ხოლო 10–20 დღის შემდეგ ეს ულუფა გარკვეულ წილად მცირდება. ერთი თვის შემდეგ, როდესაც გარეული ცხოველები შეეჩვევიან საადაპტაციო სტაციებში კვებასა და დასვენებას, ვოლიერებში საკვების მიცემა მთლიანად წყდება, ხოლო კიდევ ერთი თვის შემდეგ ვოლიერებში შესასვლელი იკეტება. ამით გარეული ცხოველები იძულებულნი ხდებიან შეეგუონ საადაპტაციო სტაციებში დღე-ღამურ ბინადრობას და დაიწყოთ სრულფასოვანი **“გავლურება”**.

იმ პერიოდიდან, როდესაც შემოყვანილი და სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე განსახლებული გარეული ცხოველები დაიწყებენ ნამატის მოცემას და გამოზრდას, რისთვისაც თვითონ განაწილდებიან შესაბამის საბინადრო სტაციებში, მიმდინარეობის ნატურალიზაციის ეტაპი.

ამ ეტაპზე გარეული ცხოველების შემოყვანა არ ხორციელდება, დღეის მდგომარეობით დაგეგმილია ნადირ-ფრინველის საშენის მოწობა (GPS კოორდინატები: X/Y-0399175/4633899).

VII.2. ბიოტექნიკური ღონისძიებები (სანადირო სახეობების სანაშენები, დამხმარე თავშესაფრები, ტიპი მდებარეობა, საკვებურებების მოწყობა ცხოველთა საკვები, მცენარეთა გაშენება და სხვა)

ბიოტექნიკური ღონისძიებების კომპლექსის მიზნობრიობა შეიძლება განვსაზღვროთ შემდეგი ღონისძიებებით: გარეული ცხოველების დაცვა, აღწარმოება, გამრავლება და შენარჩუნება – სადაც მოხდება სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის გაზრდა. სამონადირეო მეურნეობაში სანადირო ცხოველების დაცვა, შენარჩუნება, აღწარმოება, რაციონალური გამოყენება და ბიოტექნიკური ღონისძიებების ჩატარება ეყრდნობა გარეულ ცხოველთა რიცხოვნობის მდგომარეობას. აღსანიშნავია ხელოვნური სამარილეების მოწყობა, ქვამარილის დაწობა სამარილეებში, სხვადასხვა მცენარეული კულტურის დათესვა, როგორცაა მიწავაშლა, კარტოფილი და სხვა. ასეთი ღონისძიებების ეფექტურობა, როგორც ეკოლოგიური, ისე ეკონომიკური თვალსაზრისით, ქმნის სამონადირეო მეურნეობისთვის სტაბილურ, ყოველწლიურ ბიოლოგიურ და სამეურნეო პროდუქტულობას. ამისათვის სანადირო ნადირ-ფრინველისათვის (თითოეული სახეობისთვის), უნდა შეიქმნას მაღალი ხარისხის საბინადრო პირობები, შესაბამისად თუ სანადირო ცხოველები ინარჩუნებენ სეზონურად დადებით ენერგობალანსს მათთვის განკუთვნილ სავარგულების ფართობზე, მკვიდრად ბინადრობენ ამ ტერიტორიებზე, ხოლო თუ ენერგობალანსი უარყოფითია, ისინი ტოვებენ ამ ტერიტორიებს და აქტიურად ეძებენ ისეთ სავარგულებს, სადაც ისინი უბრუნველყოფლნი იქნებიან ნორმალური ბიოლოგიური პირობებით.

გარეული ცხოველების საბინადრო სავარგულების ბიოტექნიკური კეთილმოწყობის ნორმები

ცხრილი №24

№	გარეული ცხოველების სახეობები	ნათესი კულტურები საკვები მინდორი	საკვებური მოედანი	სამარილე
GPS კოორდინატები		X/Y-0392640/4633758	X/Y-0395075/4635375	X/Y-0392640/4633758
		X/Y-0395499/4635675	X/Y-0399175/4633899	X/Y-0395075/4635375
				X/Y-0395499/4635675
				X/Y-0398429/4634311
1	შველი	0. 1 - 0. 2 ჰა 5-10 სულზე	1 ცალი 20-25 სულზე	1 ცალი 9-10 სულზე
2	გარეული ღორი	0. 2 - 0. 3 ჰა 8-10 სულზე	1 ცალი 20-25 სულზე	1 ცალი 8-10 სულზე

გარეული ნადირისათვის მოწყობილ სამარილეებში გამოიყენება ქვამარილის ნატეხები რომლის შემადგენლობაში შედის:
 ქვამარილი (NaCl) – 99%, აქედან Na - 39.4%, Cl- 60%;
 დანარჩენი ნაცარი, კალიუმი, კალციუმი, მაგნიუმი, რკინა სულ – 0.6%.

გარეული ნადირ-ფრინველის დამატებითი საკვებით უზრუნველყოფა

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია ზღვის დონიდან 800-2000>მ ზღვრულ დიაპაზონშია, აქედან ძირითადი ნაწილი ზღვის დონიდან 800-1800> მ დიაპაზონს მოიცავს და განთავსებულია მაღალმთიანი ტყეების ზონის ფარგლებში. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ბინადრობენ ტყის ზედა და ქვედა ზონების ტიპური გარეული ცხოველები. განსხვავებული ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გამო მეურნეობის სავარგულებში არის მცენარეთა სავეგეტაციო პერიოდის საშუალო ხანგრძლივობა (საშუალო ხანგრძლივობა განისაზღვრება 90 (სამი თვე) დღით.

გარეული ნადირ-ფრინველისათვის დამატებითი საკვების მიწოდების პერიოდი თითოეულ განსხვავებულ ბუნებრივ-კლიმატურ და მცენარეულ ზონაში შეიძლება დაიყოს შემდეგნაირად:

ცხრილი №25

№	საკვების მიწოდების პერიოდი	ხანგრძლივობა (დღე)	მოსავლიანობა წელიწადში	გარეული ცხოველებისთვის დამატებითი საკვების პერიოდი	ეტაპი	%
1	საკვების მიწოდების პერიოდი	90	უხვი	გარეული ცხოველებისთვის დამატებითი საკვების პერიოდი	საკვებთან შეგუების ეტაპი	25
2		120	საშუალო		ინტენსიური კვება	50

3		180	დაბალი		ბუნებრივ საკვებზე დაბრუნება	25
---	--	-----	--------	--	-----------------------------------	----

გარეული ცხოველებისათვის დამატებითი საკვების მიწოდების განხორციელებისათვის საჭიროა შეიქმნას საკვებური მინდვრები, სადაც მოსავალი რჩება აუღებელი, თივის მარაგის უზრუნველყოფა, მარცვლოვანი და ძირნაყოფიანი კულტურების წარმოებისათვის ნათესი მინდვრების შექმნა, ფოთლიანი ნეკერის კონებისა და სორბლოვანი კულტურების ძნების დამზადება, რომლებიც გამოიყენება როგორც დამატებითი კვების დროს, ასევე მკაცრი ზამთრის პერიოდში.

საჭიროების შემთხვევაში სანადირო ცხოველების შეყვანისა და განსახლებისათვის სავარგულებში საჭიროა ჩატარდეს ბიოტექნიკური ღონისძიებების ცალკე კომპლექსი სადაც განხორციელდება სავარგულების მომზადება ცხოველთა შემდგომი შესაფერისი ბიოლოგიური გარემოს შექმნისათვის.

**გარეული ცხოველების დამატებითი კვების ნორმები
(ერთ სულზე 100 დღე)**

ცხრილი №26

№	გარეული ცხოველების სახეობები	ქვამარილი (კგ)	ნეკერი ფოთლიანი (კონა)	თივა (კგ)	მარცვლოვანი საკვები (კგ)
3	შველი ერთ სულზე	1 – 1.5	15-20	40-50	20-25
4	გარეული ღორი ერთ სულზე	2 – 2.5			50-60

სამონადირო მეურნეობის პრაქტიკაში ყველაზე მეტად ამართლებს ხელოვნური საბინადრო სტაციების – რემიზების მოწყობა, ისინი იქმნება ველური კულტურების გამოყენებით როგორც ღია სავარგულებში აგრეთვე ტყის ველობებში და ასრულებს ერთდროულად თავშესაფრის და საკვებური მინდვრების ფუნქციას. რემიზების ირგვლივ ეწყობა საკვებური მოედნები, მინდვრები, სამარილეები და სხვა ბიოტექნიკური ღონისძიებებისათვის განკუთვნილი ნაგებობანი.

VII.3. საქართველოს „წითელი ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა სახეობების დაცვის, შენარჩუნების და აღწარმოების ღონისძიებები

სამონადირო ტერიტორიაზე არსებული "წითელ ნუსხაში" შეტანილი სახეობები, კერძოდ: მურა დათვი, კავკასიური როჭო, ბექობის არწივი და მდინარის კალმახი.

ამ სახეობებისათვის, მათი დაცვის და აღწარმოების ეფექტური ქმედებების დასასახავად, იდენტიფიცირებულია საფრთხეები. გარკვეული შემთხვევები შეიძლება გამოიწვიოს ნადირობამ და ტურისტების გადაადგილებამ სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე. საფრთხეს შეიძლება წარმოადგენდეს ტყის ხანძრები, დაავადებები, ბრაკონიერული ნადირობა და სხვა ამგვარი მოვლენები.

ამ საფრთხეების მოსაგვარებლად და ცხოველების ბინადრობისა და გამრავლების ხელშეწყობისათვის, სამონადირეო მეურნეობა ახორციელებს და გეგმავს სხვადასხვა ქმედებებს, რომლის შესახებაც ინფორმაცია მოტანილია წინამდებარე გეგმის შესაბამის ქვეთავებში. თუმცა ქვემოთ მოკლედ მაინც მოვიტანთ ამ ინფორმაციას. ხდება და გაგრძელდება ადგილობრივი მოსახლეობის, მწყემსებისა და დამსვენებელი ტურისტების, ასევე მონადირეების ინფორმირება, რომ არ მოხდეს მათ მიერ უარყოფითი ზემოქმედება გარემოზე (დაბინძურება, ხმაური, ხანძარსაწინააღმდეგო წესების დაცვა და სხვა). ამ ტერიტორიებზე გამკაცრდება კონტროლი და ფიზიკური დაცვის ქმედებები. ვიზიტორებს და მონადირეებს გადაადგილება შეუძლიათ გამყოფთან ერთად და მათი მეთვალყურეობის ქვეშ. ნადირობა მიმდინარეობს მხოლოდ სანადირო უბანზე, რომელიც არ განეკუთვნება აღკვეთილს, სადაც წითელი ნუსხის ცხოველებს შეუძლიათ ბინადრობა შემაწუხებელი ფაქტორების გარეშე. გაკონტროლდება (მოხდება რაოდენობის რეგულირება ნადირობის კვოტების დადგენის და შემდგომი ნადირობის გზით) მტაცებელი ცხოველების რაოდენობა, რომლებიც ნადირობენ წითელი ნუსხის სახეობებზე.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ სამონადირო მეურნეობა ახორციელებს და კვლავ განახორციელებს სამონადირო მეურნეობის ტერიტორიაზე ფიზიკურ დაცვას და ბრაკონიერობის აღკვეთის ქმედებებს. კონტროლზეა და იქნება აყვანილი ხანძარსაწინააღმდეგო, დაავადებების პრევენციის და მათთან ბრძოლის საკითხები და გატარდება სათანადო ქმედებები. ხორციელდება და განხორციელდება ღონისძიებები მიმართული ცხოველების საბინადრო სავარგულებში არსებობის პირობების ხარისხის გაუმჯობესებაზე. ამ მიმართულების მეშვეობით უმჯობესდება კვების, თავშესაფრის, ბუდობის და ბუნაგობის, ნამატის გამოზრდის და სეზონური ადგილგადასაცვლების პირობები. ასევე გატარდება ღონისძიებები მიმართული უშუალოდ გარეულ ცხოველებზე – მათი დაცვის, აღწარმოების, შენარჩუნების, გამრავლების და განსახლების ხელშეწყობისაკენ. მომავალში დაგეგმილია ზოგიერთი ცხოველის რეინტროდუქციისა და/ან რესტოკინგის ქმედებების განსახორციელებლად მუშაობა.

ამრიგად ასეთი სახის ქმედითი ღონისძიებების მეშვეობით გაუმჯობესდება სანადირო ცხოველების სახეობრივი სიმდიდრის და რიცხოვნობის გაზრდა, მათი სავარგულებში განსახლება და ხელოვნური მოშენება. ყურადღება მიექცევა სანიტარული ნორმების დაცვას. ეს ყველაფერი კეთდება იმისათვის, რომ თითოეული სახეობის ცხოველისათვის, მისი დღე-ღამური, სეზონური და წლიური ბიოლოგიური რითმის შესაბამისად შეიქმნას მაღალი ხარისხის სანადირო პირობები, რათა ისინი დამკვიდრდნენ და დამაგრდნენ მეურნეობის სავარგულებში და მოხდეს მათი რიცხოვნობის ზრდა და პოპულაციის გაუმჯობესება.

ყველა ზემოთ მითითებული ქმედება ხელს უწყობს საქართველოს “წითელ ნუსხაში” შეტანილ ცხოველთა სახეობების რიცხოვნობის ზრდას და მათი პოპულაციების მდგომარეობის გაუმჯობესებას. თუმცა საჭიროა მათთვის დამატებითი კონსერვაციის ქმედებების, როგორც აღწარმოების ხელშემწყობი ღონისძიებების განხორციელება.

VII.4. ინვაზიური სახეობების ელიმინაციური ღონისძიებები (საჭიროების შემთხვევაში)

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე, ცხოველთა ინვაზიური სახეობების არსებობა არ ფიქსირდება. ინვაზიური სახეობის გამოჩენის შემთხვევაში, ინფორმაცია მიეწოდება

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შესაბამის სამსახურებს და სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს და ელიმინაციის ღონისძიებები გატარდება სათანადო მეთვალყურეობის ქვეშ, რათა სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე დამახასიათებელ მკვიდრად არსებულ ფლორას და ფაუნას არ შეექმნათ პრობლემები. შესაბამისად დღეისათვის ელიმინაციის ღონისძიებების გატარება არ წარმოადგენს აუცილებლობას.

VII.5. მოქმედი ბუნებრივი და ანთროპოგენური ნეგატიური ფაქტორების და პოტენციური საფრთხეების იდენტიფიკაციის, მათი აღრმოფხვრა-შერბილების ღონისძიებები

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე რაიმე მნიშვნელოვანი ანთროპოგენური, ან ბუნებრივი ნეგატიური ფაქტორები ამ ეტაპზე არ მოქმედებს.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ფოტ-სანიტარული მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია. დაავადების კერები არ არის გამოვლენილი.

მიუხედავად ამისა, პერიოდულად (წელიწადში 2-ჯერ) მოხდება ტყის მასივების სანიტარულ-ეკოლოგიური მდგომარეობის მონიტორინგი. დაავადებათა კერების აღმოჩენის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ ჩატარდება ფოტოპათოლოგიური და ენტომოლოგიური კვლევა. კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით ჩატარდება დაავადებათა სალიკვიდაციო რეკომენდებული სამუშაოები. ყოველივე ამის შესახებ ეცნობება გარემოსა დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შესაბამის სამსახურებს.

ლიცენზირებულ ტერიტორიაზე განხორციელდება ტყის მასივების შემოვლა და სისტემატიური კონტროლი.

ტყის ფონდის ტერიტორიაზე არ არის სამრეწველო ობიექტები და საერთო სარგებლობის გზები, რომლებიც შეიძლება იყოს ხანძრის გამომწვევის მიზეზი. ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებების განხორციელების მიზნით ადგილობრივ მოსახლეობას, მონადირე ტურისტებს ჩაუტარდებათ შესაბამისი ინსტრუქტაჟი.

VIII თაზო

ბიომრავალფეროვნების, მათ შორის, ენდემური და რელიქტიური სახეობების, მაღალი კონსერვაციული ღირებულების ტყეების და მღვრადი მართვადი ღონისძიებები

ბიომრავალფეროვნების დაცვა გულისხმობს უწყვეტი მეთვალყურეობის ქვეშ არსებული ცოცხალი ორგანიზმების ფიზიკურ დაცვას, ასევე ადგილობრივი სახეობრივი შემადგენლობის და მრავალფეროვნების შენარჩუნებას, გენეტიკური დაბინძურებისაგან დაცვას, გენმოდულიციურებული მცენარეების (საკვების სახით გამოყენებას) შეტანისა გავრცელებისაგან დაცვას, არსებული ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების პირვანდელი იერსახის შენარჩუნებას, მავნებლებისაგან დაცვას, ცხოველებისა და ფრინველების სხვადასხვა ეპიდემიოლოგიური და ეპიზოდიური დაავადებებისაგან დაცვას და პრევენციული ღონისძიებების განხორციელებას, ნადირ-ფრინველის, ასევე მცენარეების საბინადრო გარემოს შენარჩუნებას, ცხოველების გამრავლების, გადარჩენის სტაციების, სამიგრაციო და საწყურებელი ადგილების დაცვას, რაც ბუნებრივია გულისხმობს იმ დონეზე მოვლა-პატრონობას, რომ ზემოაღნიშნული ადგილსამყოფელებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობა არ უნდა გაუარესდეს, არამედ პირიქით, იქნას დაცული იმ პირვანდელ მდგომარეობაში, როგორც იქნა გადაცემული ან გაუმჯობესდეს ეფექტური მენეჯმენტის წარმოებისას.

სამონადირე მეურნეობის ტყის ტიპები. ქარელის რაიონის სახელმწიფო ტყეები ძირითადად წარმოდგენილია კომფაქტური მასივებით და წარმოადგენს მთის ტყეებს

(ზღვის დონიდან 800-2000>მ ზღვრულ დიაპაზონშია, აქედან ძირითადი ნაწილი ზღვის დონიდან 800-1800>მ დიაპაზონს მოიცავს). ტყის ფორმაციები ვლინდება აღმოსავლეთ საქართველოს მთების შუა სარტყლის ტყეებით, სადაც გხვდება ქართული მუხა, რცხილა, წიფელი, ფიჭვი, ნაძვი, სოჭი, აკაცია, მეჭეჭიანი არყი, კაკალი, ცაცხვი, თელა, ნეკერჩხალი, მაღალმთის ბოყვი (ნეკერჩხლის ერთერთი სახეობა, სუბალპური ზონა) იფანი, ლაფანი, პანტა, მურყანი (თხმელა), ღვია, ვერხვი, ჯაგრცხილა, შინდი, თხილი, ასკილი, კუნელი, მოცვი, ტყემალი და სხვ.

მთელი ტერიტორია მასში წარმოდგენილია შემდეგი ვერტიკალური მცენარეული სარტყელი: მუხნარ-ჯაგრცხილნარი, მუხნარ-რცხილნარი, მუხნარ-ფიჭვნარი და სხვ. ზოგ ადგილას მუხნარი გადადის ჯაგრცხილნარში და ჯაგეკლიან ველში. წიფლნარებში გხვდება შემდეგი სახის ჯგუფები: წმინდა წიფლნარი, მაღალბალახიანი წიფლნარი, წიფლნარი მაყვლით, წიფლნარ-რცხილნარი, წიფლნარ-მუხნარი, ქართული მუხა და მაღალმთის მუხა.

ანთროპოგენური გავლენა ამ ტყეებმა მნიშვნელოვნად განიცადა, რის გამოც თავისი პირვანდელი სახით იშვიათად გხვდება. ზოგ ადგილებში მცირე ფართობებზე, მუხნარებსა და წიფლნარებს ფიჭვი, სოჭი და ნაძვი ბუნებრივად ერევა. საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობებიდან გავრცელებულია **მაღალმთის მუხა (Quercus macranthera), კაკლის ხე (Juglans regia).**

ტყეების საერთო მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია, ხასითდება მაღალი რეგენერაციის ხარისხით, რაც იმის გარანტიას იძლევა, რომ ტყის ფუნქციონირება სტაბილურია. მცველების (ეგერების) მიერ ხორციელდება მთელი ტერიტორიის პატრულირება და დაცვა, ასევე მოსახლეობას უტარდება შესაბამისი საგანმანათლებლო საუბრები არსებული ტყის მნიშვნელობაზე.

IX თავი

ტერიტორიის ბანაწილება ხანძრის საშიშროების კლასების მიხედვით, ხანძარსაწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებების ნუსხა

საქართველოს ტყეების რთული რელიეფური ადგილმდებარეობის გამო ტყის ხანძრებთან ბრძოლის პროფილაქტიკური ღონისძიებები ძირითადი პრიორიტეტული საკითხია. ტყის დაცვის საქმიანობისთვის ძირითად საფრთხეს წარმოადგენს ბუნებრივი წარმოშობის ტყის ხანძრები ასევე დიდ საშიშროებას წარმოადგენს ანთროპოგენული ფაქტორებით გამოწვეული ტყის ხანძრები – დასახლებული პუნქტების ახლოს, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების, სამრეწველო ობიექტების მიმდებარედ არსებული ტყის მასივები, ტყითსარგებლობის წესების დარღვევით (ტყის ჭრის ადგილების გაუწმენდაობა) გამოწვეული ტყის ხანძრები. ხანძრის კერები შესაძლებელია წარმოიშვას მავნებლების მიერ ძლიერ დაზიანებულ და გამხმარ ტყის ეკოსისტემაში.

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის 2013 წლის 17 ივლისის №179 ბრძანების „ტყის აღრიცხვის, დაგეგმვისა და მონიტორინგის წესის დამტკიცების შესახებ“ დებულების **მუხლი 2. ტერმინთა განმარტები** 3¹⁸ ქვეპუნქტის მიხედვით ხანძრის საშიშროების კლასი – ტყის ხანძრების წარმოშობის ხარისხი ადგილსამყოფელის პირობებთან დაკავშირებით, რომელიც განისაზღვრება ტყის უბნის ხანძრის საშიშროების შეფასების შკალით. შკალა შედგება 5 კლასისაგან:

I-კლასი: ფიჭვის კორომები, ახალგაზრდა წიწვოვანი კორომები, წიწვოვანი ბუჩქნარები სამხრეთ ექსპოზიციის ფერდობებზე;

II-კლასი: მუხის, რცხილის, აკაციის, ჯაგრცხილის კორომები, ფოთოლცვენი ბუჩქნარები სამხრეთ ექსპოზიციის ფერდობებზე;

III-კლასი: I–II კლასებში შემავალი კორომები ჩრდილოეთ IV ექსპოზიციის ფერდობებზე და კლასი შემავალი კორომები, სამხრეთ ექსპოზიციის ფერდობებზე;

IV-კლასი: სოჭის, ნაძვის, წიფლის და დანარჩენი სახეობების კორომები ჩრდილოეთ ექსპოზიციის ფერდობებზე;

V-კლასი: თხმელის, ლაფნის, ვერხვის კორომები, მარადმწვანე ბუჩქნარები, ჭაღის ტყეები, და სხვა ჭარბტენიან ტერიტორიებზე არსებული კორომები.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია წარმოდგენილია ხანძრის საშიშროების III და IV ხარისხის კლასისაგან.

ხანძრის პრევენციის მიზნით ტყის ეკოსისტემები პერიოდულად უნდა გაიწმინდოს ნაყარისაგან და ხმელი ტოტებისაგან, რომელიც უნდა იქნას გამოზიდული, რათა განადგურდეს მავნებლების კერები.

მიზანშეწონილია ტყეების ხანძრებისაგან დაცვის მიზნით და ხანძარსაწინააღმდეგო კერების აღმოფხვრის მიზნით განხორციელებული იქნას მავნებლებთან ბრძოლის ქმედებები, რათა შენარჩუნებული იყოს ასევე მრავალი ცხოველის საბინადრო ადგილები.

ხანძრების შეჩერების მიზნით ასევე ეფექტურია, რომ ტერიტორია, განსაკუთრებით ხანძარსაშიშ პერიოდში კარგად იქნას დათვალიერებული და მოშორებული მალეააღებადი ნივთები, შუშის ნატეხები და სხვა ისეთი ნარჩენები, რომლებიც ნავის სახით შესაძლებელია იქნას ნანახი ტყეში ან ბუჩქნარში.

ხანძარსაწინააღმდეგო ქმედებებიდან აუცილებელია ტყის ხანძრებისაგან დაცვის პროფილაქტიკური ღონისძიებების განხორციელება

ტყის ხანძრისაგან დაცვის პროფილაქტიკური ღონისძიებებია:

ა) სახანძრო დანიშნულების არსებული საავტომობილო გზების გასუფთავება ნაყარი ტოტებისაგან ტყის იმ უბნებში, რომლებიც მაღალი სახანძრო საშიშროებით ხასიათდება;

ბ) მოსალოდნელი ინტენსიური ხანძრის კერების აღმოფხვრის მიზნით, არსებულის შემთხვევაში ტყეების ჩახერგილობისაგან გაწმენდა;

გ) ხანძრების გაჩენაზე მეთვალყურეობა ძირითადად ამადლებული ადგილების გამოყენებით ხანძარსაშიშ პერიოდში ტყის დაცვის მუშაკთა სადღეღამისო მორიგეობით;

დ) ტყის ხანძრებზე შეტყობინების ოპერატიულად გადაცემის მიზნით ტყის დაცვის მუშაკთა აღჭურვა თანამედროვე კავშირგაბმულობის საშუალებებით (რაცია, მობილური ტელეფონები);

ე) წვრილი სახანძრო ინვენტარითა და ტექნიკით უზრუნველყოფა;

ვ) მოსახლეობასთან სათანადო სააგიტაციო მუშაობა;

ზ) ხანძარსაშიშ კორომებიდან ძირნაყარი ხე-ტყის გამოტანა და უსაფრთხო ადგილზე განთავსება;

თ) ნადირობისა და ნადირობის სეზონის დაწყების წინ მონადირეების ინფორმირება ტყეების ხანძრებისგან დაცვასთან დაკავშირებით.

ტყეში ხანძრის გაჩენის შემთხვევა დაუყოვნებლივ ეცნობება გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შესაბამის უწყებას ან სამაშველო სამსახურს.

X თავი

ინფორმაცია ტყეების სანიტარული მდგომარეობის შესახებ და გაუმჯობესების ღონისძიებები, ტყის ენტომოგავნებლებით და ფიტო დაავადებების აღმოსაფხვრელად ტყის პროფილაქტიკა და სალიკვიდაციო ღონისძიებების ნუსხა

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ფიტო-სანიტარული მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია. დაავადების კერები არ არის გამოვლენილი.

შემდგომში პერიოდულად (წელიწადში ორჯერ) მოხდება ტყის მასივების სანიტარულ-ეკოლოგიური მდგომარეობის მონიტორინგი და დაავადებათა კერების აღმოჩენის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ ეცნობება გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შესაბამის სამსახურებს. კონსულტაციისა და შემდგომი

მითითებების საფუძველზე ჩატარდება ფიტოპათოლოგიური (მცენარეთა დაავადება, პროფილაქტიკის საშუალება და მეთოდები, დაავადების ლიკვიდაცია) და ენტომოლოგიური (მწერების როლი მცენარეების დაავადების მიმართებაში) კვლევა-კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით ჩატარდება დაავადებათა სალიკვიდაციო რეკომენდირებული სამუშაოები. დაავადებების აღმოჩენის შემთხვევაში შეიძლება უპირატესობა მივანიჭოთ ბიოლოგიურ პრეპარატებს, რადგანაც საქმე გვაქვს არა მხოლოდ ტყის ეკოსისტემასთან და არ ვართ ორიენტირებული ხე-ტყის ჭრასა და მის მდგრად გამოყენებასთან, არამედ მნიშვნელოვანია ცხოველთა სამყაროს ობიექტების ჯანმრთელობა და მათი ჰაბიტატების ოპტიმალურ მდგომარეობაში მოყვანა და მონიტორინგი. ამიტომ ბიოლოგიური პრეპარატები ისეთი პრეპარატებია, რომლების მოქმედება უშუალოდ მავნებელ მწერსა ან სოკოზე ვრცელდება, ხოლო დანარჩენ ცოცხალ ორგანიზმებს იგი ნაკლებად აყენებს ზიანს ან საერთოდ არ მოქმედებს. ისინი სხვადასხვა მიმართულების პრეპარატებია-ანუ სხვადასხვა ცოცხალი ორგანიზმებისა და მათი ნაწილებისაგან მზადდება და გამოიყენება სპეციფიური მავნებელი სახეობების წინააღმდეგ. მავნებლებთან ბრძოლაში გამოყენებულ იქნება ის ბიოლოგიური პრეპარატები, რომლებიც დაშვებულია საქართველოს კანონმდებლობით. ლიცენზირებულ ტერიტორიაზე მოხდება ტყის მასივების შემოვლა და სისტემატიური კონტროლი.

XI თავი

ლიცენზიით განსაზღვრული ტერიტორიის

დაცვის მეთოდები

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია თავისი მიზანდანიშნულებით განკუთვნილია სამოყვარულო – ტურისტული ნადირობის წარმოებისთვის და სხვა ტურისტულ-შემეცნებითი რეკრეაციული ღონისძიებისთვის.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიის ფიზიკური დაცვა ხორციელდება სამცველო უბნების დაყოფის სახით და გულისხმობს მკვეთრად დაზუსტებულ პერიოდში ერთი და იგივე მარშრუტით შემოვლას, რათა მცველის (ეგერის) მიერ არა მარტო დათვალიერებული, არამედ გამოვლენილ იყოს რაიმე მნიშვნელოვანი მოვლენა (მოვლენები) ან ფაქტი (ფაქტები), იქნება ეს მტაცებლის მიერ რომელიმე ცხოველის დაზიანების, შეჭმის, ბუდის ან სოროს ნგრევის ან უკანონო ქმედების ამსახველი ფაქტი. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე მცველების (ეგერების) გასვლა ხდება **მონადირის ქონიდან** (კოორდინატები: X/Y 395550/4635677 აღებული UTM კოორდინატთა სისტემაში), რის შემდეგ ხდება ტერიტორიის შემოვლა, დათვალიერება და შემოწმება. ახლო მომავალში იგეგმება სამცველო უბნებში შესაბამისი ნაგებობების მოწყობა (ამის თაობაზე დამატებით წარმოგიდგენთ ინფორმაციას შენობების ადგილმდებარეობის შესახებ აღებული UTM კოორდინატთა სისტემაში).

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ტერიტორიის ფიზიკური დაცვა განხორციელდება შესაბამის დონეზე თუ სამონადირეო მეურნეობის ადმინისტრაციის მიერ დასაქმებული იქნება საკმარისი რაოდენობის და შესატყვისი კვალიფიკაციის გამოცდილი დაცვის მომსახურე პერსონალი (ჩვენ შემთხვევაში მცველი (ეგერი)). ეფექტური დაცვისთვის მნიშვნელოვანია საჭირო აღჭურვილობა (ბინოკლები, ფოტოაპარატი, რაცია, იარაღი და სხვა), ტრანსპორტი და ასევე კარგი ხელოვნური ან ბუნებრივი ნარგავები, რომელიც გამოდგება სამალავად ნადირობის პროცესის წარმოებისას ან თვალთვალის დროს მაგალითად ცხოველის ეთიოლოგიაზე დაკვირვების დროს. დაცვის მექანიზმები უნდა

ემყარებოდეს ტერიტორიის კარგად ცოდნას, ნადირ-ფრინველის საბინადრო ადგილების და ასევე ზოგადად აქ გავრცელებული ცხოველების ბუნებისა და ქცევების ცოდნას.

ამასთანავე მცველი (ეგერი) ვალდებულია:

1. სამოქმედო ტერიტორიაზე რეინჯერი ვალდებულია განახორციელოს შემოვლა და სისტემური კონტროლი, ხოლო უკანონო თევზაობა და ნადირობის, ტყითსარგებლობის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ აცნობოს შესაბამის სამსახურებს აღნიშნულის შესახებ.
2. უზრუნველყოს ტყის მასივების სანიტარული მდგომარეობის მონიტორინგი და მავნებელ დაავადებათა კერების აღმოჩენის შემთხვევაში დაუყოვნებლივ აცნობოს შესაბამის სამსახურებს.
3. სამოქმედო ტერიტორიაზე აწარმოოს ნადირ-ფრინველის აღრიცხვა.
4. რეინჯერი ანგარიშვალდებულია მისი დამჭირავებლის წინაშე.

მეურნეობის ტერიტორიაზე დაცვისა და სამეურნეო საქმიანობის ოპერატიული უზრუნველყოფის თვალსაზრისით მიზანშეწონილი იქნება სამონადირეო ტერიტორია დაიყოს ექვს საეგერო სამცველო (დაცვას განახორციელებს ექსვი ეგერი) უბნად, რომელზეც დაწესდება მცველების (ეგერების) მიერ მუდმივი მეთვალყურეობა, რაც გულისხმობს ტერიტორიის ბრაკონიერობისაგან დაცვასა და სამონადირეო ტერიტორიისთვის ყოველგვარი სამეურნეო სამუშაოების უზრუნველყოფას. ნადირ-ფრინველის აღწერას, მათი ქცევების თავისებურებების შესწავლას. სამონადირეო და ეკოტურიზმის მომსახურებაში მონაწილეობას.

XII თავი

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ტურიზმის ბანვითარებისათვის დაგეგმილი ღონისძიებები

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია, როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ მდებარეობს მდინარე ძამის ხეობაში. აქ გარდა სამონადირეო ტურიზმისა, შესაძლებელია ალტერნატიული ტურიზმისათვის ხელშეწყობა და მისი შემდგომი განვითარება.

ამის საშუალებას იძლევა მეურნეობის ტერიტორიაზე განთავსებული მრავალი ისტორიული ძეგლის არსებობა.

ძამის ხეობაში არის დაახლოებით 50-მდე კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი, ძეგლი და ახალი ეკლესიები, მონასტრები, კოშკები, ციხე-სიმაგრეები, გამორჩეული ბუნებრივი თუ ისტორიული ძეგლები. ხეობა საინტერესო ბუნებრივ და გეოგრაფიულ პირობებში მდებარეობს ამიტომ თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველოს მრავალრიცხოვან ხეობებს შორის ეს ხეობა ყველაზე მეტადაა გამორჩეული ისტორიული ძეგლების არსებობით, აღდგენილი, ახლადაშენებული თუ მშენებარე ეკლესიების რაოდენობით. ტაძრების ნაწილი აღდგენილია ძველ ისტორიულ ადგილას. ბევრი ტაძარი, რომელიც დღეისათვის ამ რეგიონში ფუნქციონირებს, იმეორებს ისტორიულ ტაო-კლარჯეთში მდებარე ქართული ტაძრების სახელებს. მაგ.: ტბეთის ეკლესია, რომელიც ყინწვისიდან არის 20 კმ დაშორებული. ვხვდებით ბანას, ოპიზას, შატბერდის ტაძრებს, რომლებიც ფუნქციონირებენ და წარმოადგენენ სამონასტრო კომპლექსებს.

არქიტექტურული თვალსაზრისით ეს ძეგლები განსხვავებულია. ტოპონიმები (გეოგრაფიული სახელწოდებები), რომელიც ტაო-კლარჯეთის ტერიტორიაზე გვხვდება, ამ ხეობაში ადრე არ ფიგურირებდა და დღეს ეს მოვლენა ჩვენში გარკვეულ სიამაყეს აღძრავს.

ძამის ხეობაში აღსანიშნავია აბუხალოსთან ახლოს არსებული 25 მ სიმაღლის „აბუხალოს ჩანჩქერი“, რომელიც წარმოადგენს ბუნების საინტერესო ძეგლს.

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე არსებული ძამის ხეობის მონასტრები:

ცხრილი №27

№	დასახელება	№	დასახელება
1	საბერიო	14	კლდეკარი
2	ბანა	15	შატბერდი
3	ძამა	116	ორხევი
4	ქარმელი	17	აბუხალო
5	კოდმანი	18	აბუხალოს სკიტე
6	მუხილეთი	19	ქოზიფა
7	ბერთუბანი	20	წიფლოვანა
8	ოპიზა	21	ტბეთი
9	უდაბნო	22	გედსიმანია
10	ზემო შუანო	23	ბერმუხა
11	ქვემო შუანო	24	ქვათეთრი
12	სათერძე	25	ღელე
13	წყაროსთავი		

როგორც ჩანს, ძამის ხეობაში სადაც განთავსებულია სამონადირეო ტერიტორია, წარმოდგენს ტურისტული მოგზაურობისთვის საინტერესო ადგილს, სადაც ტურისტებს შეეძლება მრავალი ისტორიული ძეგლის, უღამაზესი ბუნების დათვალიერება. ყოველივე აქედან გამომდინარე, ვგეგმავთ ფართომაშტაბიან სარეკლამო ღონისძიებებს, ტურისტულ კომპანიებთან თანამშრომლობის მიზნით ხელშეკრულების გაფორმებებს. ჩვენს მიერ წამოწყებული ასეთი სახის კამპანია, მომავალში ხელს შეუწყობს სამონადირეო და სერთოდ ტურიზმის განვითარებას ჩვენს ქვეყანაში.

XIII თაზო

ინფრასტრუქტურის განვითარება

სამონადირეო მეურნეობას აქვს ერთი მთვარი შესასვლელი. აბუხალოსა და ტყემლოვანის გასაყარზე მონადირის ქოხი შემდეგი კოორდინატების X/Y 395550/4635677 (აღებული UTM კოორდინატთა სისტემაში) ავტონომიური დენის (გენერატორი) მომარაგებით, სასმელი წყლით. ქოხის უკანა მხარეს მიდგმულია საბძელი თივის სათავსოთი. სოფელ ტყემლოვანაში, ყოველი ახალი ნადირობის სეზონის დროს საჭიროებისამებრ ვკირაობთ მონადირე ტურისტების მომსახურების მიზნით სახლს. სანადირო მეურნეობის ტერიტორიის შიდა გზები და ბილიკები არის მოწესრიგებული. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია ძირითადად განკუთვნილია ნადირობის მსურველთათვის, აგრეთვე ტურისტული მოგზაურობის მოყვარულთათვის მათთვის საინტერესო ადგილების დათვალიერების მიზნით.

XIV თაზო

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის საკითხები

საყოფაცხოვრებო ნარჩენები ნებისმიერ ტერიტორიაზე შეიძლება წარმოიქმნას, გამონაკლისს არც სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორია წარმოადგენს.

ნარჩენები წარმოიქმნება სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე ახალი ინფრასტრუქტურის მშენებლობის შემთხვევაში, შემდგომ ტურიზმის განვითარებისას თუ სხვადასხვა სახის მიზეზების შედეგად.

ნარჩენების მართვის მიზნით უზრუნველყოფილი იქნება სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე დაგროვილი საყოფაცხოვრებო და სხვა სახის ნარჩენების გაუვნებელოება და ტერიტორიიდან გატანა, სანიტარულ-ჰიგიენური და ეპიდემიოლოგიური ნორმებისა და წესების დაცვით. არ მოხდება ნარჩენების სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე დაყრა-განთავსება და ჩაყრა წყლის ობიექტებში. სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიიდან ნარჩენების გატანა მოხდება საქართველოს კანონის ნარჩენების მართვის კოდექსის შესაბამისად. ხელშეკრულება დაიდება ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან.

დაგეგმილია ნაგვის ურნების განთავსება.

XV თაზო

სამონადირეო ტერიტორიაზე არსებული ჰიდროლოგიური ძაბის დახასიათება

სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე მთვარ მდინარეს წარმოდგენს ძამა მისი შენაკადების (ტყემლოვანისწყალი – მდ. ძამის მარცხენა, ერთ-ერთი დიდი შენაკადი, სათიბე, აბუხალოსღელე, ორბოძალა, ბატეთისწყალი (მარჯვენა შენაკადი) შვანისწყალი....).

მდინარე ძამა, წარმოდგენს მდ. მტკვრის მარჯვენა შენაკადს, მისი სიგრძე დაახლოებით 42 კმ-ია. მდინარის აუზის ფართობი 342 კვ.კმ-ია, სათავეს იღებს თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ კალთიდან დახლოებით 2150 მ. სიმაღლიდან. მდინარე საზრდოობს თოვლის, წვიმისა და მიწისქვეშა წყლებით. წყალდიდობა იცის გაზაფხულზე, წყალმცირობა კი ზამთარში. ახასიათებს წყალმოვარდნები ზაფხულ-შემოდგომაზე. მდინარე ძამას აუზში აღსანიშნავია უნიკალური – მეწყერული წარმოშობის **ბატეთის ტბა**. (თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ კალთა, ბატეთისწყლის ხეობა, ზ.დ. 1313 მ).

❖ საქმიანობის დროში განაწილება (პერიოდი: ათი წელი)

ცხრილი №28

პერიოდი (10 წელი)	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
ქმედება										
❖ ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება										
1. ტურისტ-მონადირეების, ტურისტების მოსაზიდად სარეკლამო კამპანიის დაწესება და განხორციელება										
❖ დაცვითი ღონისძიებები										

1. გამაფრთხილებელ-საცნობარი ფირნიშების მოწყობა (დაზიანების შემთხვევაში მათი განახლება)										
2. მცველების(ეგერების) მიერ ლიცენზირებული ტერიტორიის დაცვის უზრუნველყოფა										
3. მცველების სწავლება (ტრენინგი)										
❖ ბიოტექნიკური ღონისძიებები										
1. ხელოვნური სამარილებების მოწყობა										
2. მიწავაშლას, კარტოფილის და სხვა მცენარეული კულტურის დათესვა										
3. საკვებურების მოწყობა										
❖ ცხოველთა აღწარმოების ღონისძიებები										
1. სამონადირეო ტერიტორიაზე სანადირო ნადირ-ფრინველის აღრიცხვის ჩატარება										
2. ლიცენზირებულ ტერიტორიაზე საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ცხოველთა აღწარმოება										
❖ ნადირობა და ტერიტორიის მონიტორინგი										
1. ნადირობა ჰიბრიდულ და ინვაზიურ ცხოველებზე (არსებობის შემთხვევაში) სპეციალური ნებართვის საფუძველზე										
2. ნადირობა სანადირო ნადირ-ფრინველზე დადგენილი კვოტებისა და ნორმების ფარგლების გათვალისწინებით										
❖ საშენის მოწყობა/გაფართოება										

დასკვნა

წინამდებარე პროექტი იძლევა კონცეფციური მიდგომის საშუალებას სამონადირეო მეურნეობის შექმნისა და გაძლიერების საკითხების, მათი განხილვისა და საქმიანობის განხორციელებისთვის შემდეგი სახის თანმიმდევრობას:

- ა) სამონადირეო მეურნეობის ტერიტორიაზე არსებული (მობინადრე) აბორიგენი სახეობის ნადირ-ფრინველის რიცხოვნობის ჩასატარებელი ღონისძიებების დადგენის განხორციელება;

- ბ) გარეული ცხოველების (მათ შორის აბორეგენი) დაცვისა და გადარჩენის ჩასატარებელი ღონისძიებების განხორციელება;
- გ) ცხოველთა/ფრინველთა საბინადრო პირობების გაუმჯობესების მიზნით დასახული ქმედებების განხორციელება;
- დ) ნადირ-ფრინველის ყოველწლიური აღწარმოების ჩატარების განხორციელება;
- დ) სამონადირეო ტერიტორიაზე ცხოველთა პოპულაციის გაზრდის მიზნით, საკითხის განხილვა-ანალიზი და მათი განხორციელება;
- ე) ლიცენზირებულ ტერიტორიაზე სანადირო ცხოველების რიცხოვნობის ოპტიმალური ღონის მიღწევაზე და შენარჩუნებაზე ჩასატარებელი ღონისძიებების განხორციელება;
- ე) ცხოველთა სამყაროს ობიექტების სარგებლობისათვის დაშვებული კვოტების დადგენის განხორციელება;
- ზ) ბიოლოგიური და სამეურნეო პროდუქტიულობის განსაზღვრის განხორციელება;
- თ) ნადირობის პროცესის ორგანიზაციის დაგეგმვა-განხორციელება;
- ი) მონადირეთა და ტურისტთა კონტიგენტის მიღება-მომსახურებაზე ჩასატარებელი სამუშაოების განხორციელება.

შემდგომი გეგმაზომიერი და მიზანმიმართული სამონადირეო-სამეურნეო ღონისძიებების განხორციელების შედეგად, შესაძლებელია მოეწყოს ხარისხიანი სამონადირეო მეურნეობა. სამონადირეო-სამეურნეო საქმიანობის ეკოლოგიური და ეკონომიკური ეფექტური გაძღოლა, დღევანდელი თვალსაზრისით, დაფუძნებულია რიგ სისტემურ პრინციპზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სამონადირეო-სამეურნეო საქმიანობა უნდა წარმართოს ეკოლოგიური ბალანსის შესანარჩუნებლად და ამის ხარჯზე მიიღოს მაქსიმალური ეკონომიკური სარგებელი.